

Yunus Emre ve Tasavvuf (2)

Bendeniz Çanakkaleliyim. Buraya pek uzak sayılmaz. Çanakkale'nin Ege'nin sahillerinde bulunan Ayvacık ilçesine bağlı Ahmetçe Köyündenim. 1938 doğumluyum. İlk, orta, lise ve üniversite...

İstanbul Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı, İran Dili ve Edebiyatı bölümünden 1960 yılında mezun oldum. Aynı yıl Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde asistan oldum.

[Hocamız] beni Asistan olmam için teşvik etmiş; İstanbul'dan Ankara'daki imtihanlara gitmiştim.

Necati Lugal adında çok mübarek bir hocanın asistanı oldum. Allah rahmet eylesin.

Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde Türk Dinî Edebiyatı konusunda araştırmalarım oldu. Müzakerelerle Türk İslam Edebiyatı Kürsüsü olmuştur. Doktoramı, doçentliğimi, profesörlüğümü İlâhiyat Fakültesi'nde aldığım için İlâhiyat doktoruyum, İlâhiyat profesörüyüm. Ama kendi dalım Edebiyattır. Dinî edebiyattır.

Hacı Bektâş-ı Velî üzerine ve onun çok önemli eseri olan *Makâlât* yayınım vardır. İlgi

gördü ve büyük bir fayda sağladı. O konuda bir çok yanlışın düzeltilmesine sebep oldu. Yüksek Mimarlık Mühendislik Meslek Yüksek Okulu'nda hocalık görevim vardı. Çeşitli kitaplarım, yayınlarım vardır.

1987 yılında Fakülte'deki pozisyonum çok güzel olduğu halde -çünkü sadece kürsünün değil bölümün başkanı olmuştum, emrimde asistanlar vardı. Fakat Hocamız cennet-mekan Mehmed Zahid Kotku hazretleri bana bir görev tebliğ etmişti. O görevin îfâsı için serbest olmam gerekiyordu- eğitimin zamanına, eğitim yılının mecburiyetlerine takılıp kalmamam gerekiyordu. O bakımdan emekliliğimi istedim. Daha şu anda kalsaydım kalabilirdim. Çünkü çok daha yaşlı değildim. emekli olacak yaşta değildim.

Bir takım vakıflar kurarak kültürümüze hizmet etmeye çalışıyoruz. Camiamız, cemaatimiz grup halinde. Vakıflarımızdan birisi Hak-yol Vakfı'dır. Eğitim Dostluk ve Yardımlaşma ana konuları üzerinde çok çeşitli çalışmalar yapan bir vakıftır. Eğitim deyince yaygın ve örgün her çeşit eğitimi düşünüyoruz. Yani, kadınların çocukların, okulluların okulda olmayanların, halkın esnafın yetişmesi bizim için

hedeftir. Bunlar için kolejler açmış bulunuyoruz.

Dergi neşriyatlarımız var. *İslâm Dergisi*, *Kadın ve Aile Dergisi*, *İlim ve Sanat Dergisi*, *Gülçocuk Dergisi*, *Panzehir Dergisi* gibi dergilerle ki bunlar Türkiye'nin tirajı en yüksek ve ömrü en uzun dergileridir. Allah ömrünü uzun etsin. Çünkü Türkiye'de dergiler iki üç senede finans bataklığında batar. Finans meselesi çözülemediği için devam edemezler. Satılan dergilerin bedeli Anadolu'dan çıkaranlara gelmediği için onlar sonunda faaliyetlerini tatil ederler. Bizim de dergilerimiz 10 yılı aşmıştır. 12-13-14 yıldır çeşitli zamanlarda açıldığı için faaliyet gösteriyorlar.

Çeşitli çalışmalarımız içinde benim anlatmak istediğim önemli gördüğüm radyo yayınlarımız vardır.

Mesela istanbul'daki Akra, Ak Radyo'nun kısaltılmışı olan Akra radyomuz İzmir'de, Denizli'de, Konya'da ve daha başka illerde yayın yapıyor. Bu radyomuz birincidir. 50 tane FM yayını içinde kültür ağırlıklı zamanı boş geçirmeyen müzikle doldurmayan birinci radyodur.

Kitap yayınlarımız vardır.

Kreşlerimiz anaokullarımız vardır. Her ilde kurduğumuz vakıflarımızın şubeleri vardır. 100'ün üstünde şubemiz vardır. İlim Kültür ve Sanat Vakfımız buradaki aile eğitim çalışmalarını düzenlemiştir. Sanata da önem veriyoruz; ilme ve kültüre önem verdiğimiz kadar. Estetik yönü olması gerektiğini düşünüyoruz, çalışmalarında mü'minlerin. O bakımdan sanat da bizim için baş tâcıdır.

Sağlık Vakfımız var. İnsanımızın sağlığına hizmet etmek de çok önemlidir. Çünkü insan sağlıklı bir çok işleri daha sağlıklı yapıyor.

Duanızı bekliyoruz. Allah çalışmalarımızı hayırlı, bereketli ve devamlı eylesin.

Önce kendimi sıcak, kendi şehrim gibi, kendi memleketimde gibi hissediyorum, Çeşme'de. Doğduğum yer gibi hissediyorum. Çok yakından ve çok derin bir ilgi ve sevgi ile kucakladı, Çeşmeliler. Başta Belediye Başkanı olmak üzere hepinize teşekkürlerimi arz ediyorum. Dualar ediyorum.

Sayın kaymakamımız Atilla Dinçer Bey'e de medyûn-u şükrânım. Ona da saygılarımı arz ederim.

Böyle bir mekân beni mutlu etti. Çünkü böyle mekânlarda Avustralya'da da sohbetler

etmiştim. Yani bu çeşit konferanslar bu mekânların duvarlarına Allah ve Resûlullah isminin nakşolmasına vesile oluyor.

Ayrıca düşünüyorum ki; Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz Peygamber olmadan önce geçerli olan din hıristiyan dini olduğu için, burada [bi kilisede] Allah'ın sevdiği kullar da bir zamanlar, bu dinde hizmet etmiş kimseler olabilirler. İslâm yahudilere ve hıristiyanlara ayrı bir statü vermiştir. Onlar, Allah peygamber gönderdi, kitap indirdi diye onları Ehl-i Kitab diye ayırmıştır. Onlara Kur'ân-ı Kerîm'de özel muamele ve özel hitap vardır.

“Gelin, ey Ehl-i Kitab, aramızda müşterek olan kelimeye, o çatının altına gelin, orada birleşelim. Allahtan gayrıya ibadet etmeyelim. Birbirimizi insan olarak tanrılaştırıp tapınmayalım. Hz. İsa Allah'ın peygamberidir.” diye mesaj vermiştir. Doğruyu söylemiştir. O bakımdan bu mekânda konuşma yapmak anlamlı oluyor. Ben bundan müşteki değilim. Ayrıca adedin de buraya gelen sandalyelerde oturan kardeşlerimize münhasır olmadığını da biliyorum.

Çünkü ses bandına ve görüntü kayıtlarına geçtiği için şimdi sadece bir stüdyo çalışması

yapmış gibi oluyoruz. Bundan sonra bu bantları yüzlerce, binlerce insan seyrediyor. O bakımdan ben şimdi seyircileri karşımda 20 bin, 30 bin, 100 bin gibi, stadyum gibi görüyorum. Moralim yerinde yani. O hususta herhangi bir şeyim yok.

Ayrıca İslâm'da bir şey var. İslâm'da çoğunluk, ekseriyet Hakla beraber olmaktadır. Bu husus ince bir husustur. Onu da bu vesileyle anlatayım.

İnsan Hakla beraber oldu mu bir kişi bile olsa o çoğunluktur.

Batılla beraber olanlar milyonlar bile olsalar azınlıktır. İslâm'a göre bu böyledir.

Mesela Hz. İbrahim *aleyhisselam* kendi sitesinde çoğunluktadır. Çünkü Hakla beraberdir.

Onun karşısındaki putperestler Nemrud'un etrafındaki insanlar da azınlıktadır. Çünkü batılladır. Batılın da kıymeti yoktur. Değeri yoktur. Üstünlüğü yoktur. Miktarı yoktur. O bakımdan insan Hakla beraber oldu mu çok büyük bir çoğunluğa sahip demektir. Hakk'ı söylemek insana çok büyük bir güç verir. O bakımdan da biz sayıya değil kemiyyete bakıyoruz.

Bir de bizim Gümüşhaneli Ahmed Ziyaeddin Efendi Hocamız, büyük hadis alimi, başka ülkelerin eserlerine hayatı geçmiş bir kimse. O “İlim öğreneyim, Allah’ın yoluna hizmet edeyim.” diye Gümüşhane’yi terk etmiş. Ve kendisini hizmete adanmış. Hâlid-i Bağdâdî Efendimiz’in halifelerinden olan Trablus Müftüsü Ahmed b. Süleyman Şam’dan kalkıp Gümüşhaneli hazretlerine gelmiş ve demiş ki;

“Evladım, seni irşat ile görevlendirildiğim için İstanbul’a sırf senin için geldim.”

Bir tek kişi için. Demek ki muhatap kıymetli olunca miktar yine yüksek oluyor. O bakımdan da ben sayın Belediye Başkanı’nı temsilî bâbında bu hakikatleri hatırlatıyorum.

Gelelim bize tevdi edilen konuya...

Biz, kültüre önem veren bir cemaatiz. Tarihimizi çok seviyoruz, ecdâdımıza büyük hürmetimiz var. Ruhları şâd olsun, nur içinde yatsınlar. Çok büyük insanlarmış; hem mâneviyat âlemleri bakımından, hem de kurdukları medeniyet bakımından, dünyada eşine rastlanmamış olan devamlı ve büyük bir medeniyet kurmuşlar. Çok zengin bir kültüre sahibiz. Bu

kültür Amerika’da, Avrupa’da yok. Elhamdülillah, bu kültür bizde vardır. Bunu anlayan kimseleri de saygıyla selamlıyorum.

Biz de İlim Kültür Sanat vakfımızın, Hakyol vakfımızın yanı sıra birçok il ve ilçede Çevre ve Kültür Dernekleri kurduk. Çevreyi yeşillendirmek, düzenlemek, parklar bahçeler yapmak da bizim dinî bir görevimiz diye düşünüyoruz. Çevreyi bir de tarihi çevre ve tarihin içine doğru uzayan mazimiz olarak görüyoruz. Bu arada kültürümüzü tanıtmak için de çalışmalar yapıyoruz.

Çeşme’ye ilk geldiğim zaman, yanında aslan duran bir heykel görmüştüm. “Kimin heykeli?” diye sorduğumda “Cezayirli Hasan Paşa’nın heykelidir.” demişlerdi. Yanında, öyle fino filan değil de bir aslan gezdirirmiş. İnsanlar büyük olunca, her şeyleri farklı oluyor. Bu beni duygulandırmıştı. Cezayirli Hasan Paşa’yı çok seviyorum. Çünkü evliyâ olduğuna dair tarihî birtakım menkabeler yazılmış; onları biliyorum.

O bakımdan biz burada kardeşlerimize rica ettik, onlar çalıştılar. Cezayirli Hasan

Paşa Çevre Kültür Ahlâk Derneği'ni burada kurduk.

Şu konferansımız o derneğimizin bir aktivitesi olmuş oluyor aynı zamanda.

a. Tasavvuf Bilinmeden Yunus Emre Anlaşılmaz

Şimdi Yunus Emre üzerinde bir konuşma yapacakken Sayın Başkan “Yunus Emre ve Tasavvuf” olsun diye konuya bir çizgi getirdi, çevre getirdi.

Pekâlâ.

O zaman tasavvufu biraz anlatıp ondan sonra Yunus Emre'yi anlatmak mantıklı olacak. Çünkü tasavvuf Yunus Emre'den önce vardı. Gelişmişti. Yunus Emre o muhitin içinde Yunus Emre oldu.

Yunus Emre'yi anlamak için bilmemiz gereken pek çok mâlumâtın yanında, tasavvuf bilgisini de mutlaka bilmek lâzım!.. Bir kimse- nin tasavvufu bilmeden Yunus Emre'yi anlayabilmesi mümkün değildir.

Bu ikisi, her birisi ayrı ayrı, senelerce anlatılacak kadar bize malzeme verir. Çok geniş sahalardır.

Yunus üzerinde de çok çeşitli yönleriyle, seneler boyu sürececek konuşmalar yapabiliriz. Her şii bir konferans mevzuu olabilir. Biz burada o gül bahçesinden bir buket hazırlayıp, onu sunmuş olacağız.

Tasavvuf çok sevimli, çok saygıdeğer, çok önemli bir konudur. Hem tarihî yönden önemlidir; hem insan olmak dolayısıyla, gönlümüz ve iç âlemimiz olduğu için önemlidir. Dünya var oldukça, insanoğluluyla beraber tasavvuf var olmuştur; buna mistisizm diyoruz...

Tabii, İslâm'ın tasavvufu da İslâm'cadır, başka tasavvuflara benzemez. Hint, Yunan, Yahudi ve İran tasavvufuna, İslâm'dan önceki kültürlerin tasavvufuna benzemez. Çok büyük farklar vardır.

İslâm tasavvufunun kaynağını Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamber Efendimiz'in hayatı, sîreti, sünneti teşkil etmiştir. O damgayı vurmuştur. Nasıl başka dinlerde İslâm'ın hakikatleri yoksa, kaybolmuşsa; İslâm kaybolan hakikatleri dile getiriyorsa, fikir kalesinin burcuna tevhid akîdesinin bayrağını dikmişse;

İslâm tasavvufu da, öteki mistisizm cereyanlarından, mistik felsefelerden çok farklıdır. Kökü, Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i seniyyedir.

Boya ve resim yapan kardeşlerimiz bilirler; beyazı hangi rengin yanına getirir karıştırırsanız, o rengin açığı olur. Kırmızıyla karıştırırsanız, pembe olur. Beyazı çok olursa, çok açık pembe olur. Kırmızısı çok olursa, koyuya doğru gider. Yeşile, maviye, çeşitli başka renklere karıştırırsanız, beyaz beyazlıktan çıkar ama yine açık bir renktir, güzel bir renktir.

Ben buna benzetiyorum. İslâm tasavvufu, koca İslâm âlemine, Atlas Okyanusu'ndan Hint Okyanusu'na, Sibiryaya bozkırlarından Afrika'nın güneyine kadar, dünyanın çok büyük bir yerine yayılmış olduğu için gittiği yerlerdeki boyalar, biraz onun beyazına renk katmıştır. O halde bölge bölge tasavvuflarda fark vardır. Hindistan'daki tasavvufla, Afrika'daki, İspanya'daki tasavvuf aynı değildir. Anadolu'daki tasavvuf ile Yemen'deki tasavvuf aynı değildir. Horasan'daki tasavvufla Mısır'daki tasavvuf arasında nüans farkları vardır. Zevk ve görünüm farkları vardır.

Bu genişlik içinde, yayıldığı yerlerden renk aldığı için aldığı renkler, alıntılar fazla ise, biraz da çizginin dışına kaçmış taraflar da olabilir. O zaman, İslâmî ölçüler içinde tasvip edilemeyecek İslâm'da, Kur'an'da, Peygamber Efendimiz'in sünnetinde olmayan birtakım görünümler olabiliyor.

Mahallî kültürlerden giren unsurlardan oluyor. Müslüman olan unsurların, eski kültürlerini unutamamalarından ve o kültür unsurlarını yeni İslâmî hayatlarında az çok yaşamalarından kaynaklanıyor.

Yakın misalini söyleyeyim: Tasavvufî bir konu için davet edildiğim için iki ay önce Sudan'a gitmiştim. Koca salonda, Türk heyeti diye bize büyük pâyeye verdiler. Ayrı masa verdiler, imkânlar verdiler... Salona baktığım zaman, oradaki tasavvuf ehli arasında o kadar çeşitli insanlar gördüm ki bir tanesi çok dikkatimi çekti. Başında miğfer gibi bir başlığı var ama madenî değildi. İki ucundan dal gibi, aşağı yukarı bir metre uzunluğunda bir şeyler çıkmış; o da geyik boynuzu gibi dallanmıştı.

Ben çok garipsedim. Avrupalılar'ın filmlerinde hani Avrupalı kâşifler Afrika'ya gittiği

zaman, yerlilerin kendilerine hücumu sahnelerinde göreceğimiz başlık gibi bir şey... Merak ettim, bizim arkadaşına, “Git anla bakalım, bu kimmiş?” dedim. Kâdirî tarikatı mensubu imiş. Abdulkâdir-i Geylânî Efendimiz’in tarikatı mensupları...

Bu kıyafet nedir?.. İşte mahalli bir kıyafet...

Buradaki Kâdirîler’de öyle bir başlık göremezsiniz. Bunlar biraz bölgesel farklar oluyor. Ama ana çizgiyi göz önünden geriye bırakmamak lâzım!.. Her müessesenin fertlerinde nüans farkları olmuştur.

Doktorluk mesleği asil bir meslektir. İnsanoğlunun sıhhatine hizmet ediyor. Hatta, “Hastamın renk, dil, ırk, mezhep, inanç farkına bakmadan tedavi yapacağım!” diye Hipokrat yemini ediyor, taassuba düşmeyeceğini söylüyor. Buna rağmen, doktorların birkaç tanesi kürtaj yapabilir, yakalanabilir, ceza yiyebilir. Birkaç tanesi mesleğini kötüye kullanabilir. Bunlar o mesleği bozamaz.

Öğretmenlik asil bir meslektir. Birkaç tanesi talebesinden rüşvet almış, notu değiştirmiş diye gazetede duyarsak, bu öğretmenlik mesleğine gölge düşürmez.

Onun için tasavvuf, genel ölçüleri itibarıyla Kur'ân-ı Kerîm'e ve Peygamber Efendimiz'in sünnetine dayanan bir yoldur. Dinin özü ve yaşanan şeklidir. Söz şekli, edebiyatı, kitaplara yazılan yazısı değil de, hayattaki uygulamasıdır.

“Fıkıh ilmi, insanın lehine ve aleyhine olan, yapması gereken ve yapmaması gereken şeylerin bilgisidir.” diyorlar. Hayatın herhangi bir faaliyetinin İslâm'a uygun olup olmadığını; sevap veya günah, mekruh veya mübah olduğunu anlatan ilimdir. Buna “fıkıh-ı zâhir” diyorlar. “Nasıl abdest alacağız, nasıl namaz kılacağız?.. Nasıl zekât vereceğiz?..” Fıkıh-ı zâhir bunları anlatıyor.

Tasavvufa da “fıkıh-ı bâtın” diyorlar. İnsanın iç âleminin Allah'ın rızasına uygun olması, sevap olması, güzel olması için riayet edilmesi gereken kaideler, esaslar nelerdir? Bunu anlatan ilimdir.

Bir kısmı, “Takva yoludur.” demişler. Biliyorsunuz, bazı insanları hayret ve takdirle karşılırsınız. Birisi ondan bahsederken, “Haa, o takva ehli bir insandır. Haram yemez, harama bakmaz... Sözünde durur, kale gibi sağlamdır, çok dürüştür, takva ehlidir.” derler. İşte tasavvufa, takva yolu diyorlar.

Başka bir kısım, “Tasavvuf ihsan yoludur.” diyorlar. İhsan, Allah’ı görüyormuşçasına, Allah’ın kendisini gördüğünü bilerek, o şuur içinde çok müeddeb ve çok mükemmel bir kul olarak yaşama yoludur.

الإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ
تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

“el-İhsânü en ta’büda’llâhe keenneke terâhu fein lem tekün terâhu fe innehû yerâke” hadîs-i şerîfini erbabı bilir.

Kulluğun en yüksek derecesi, Allah’ın kendisini gördüğünü bilerek, insanın her hareketine çeki düzen vermesi, güzel yapması... İşte tasavvuf bu yoldur, diyorlar.

Kur'ân-ı Kerîm'den gelme bir başka tabir daha var; "Tasavvuf ilm-i ledündür." deniliyor. Hz. Musa ile Hz. Hızır'ın, Kehf sûresinde anlatılan kıssasında, Hz. Hızır'dan bahsedilirken;

وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا

Ve allemnâhu min ledünnâ ilmâ.

"Biz o şahsa, Hızır'a kendi indimizden, katımızdan, dergâhımızdan ilimler öğretmiştik." deniliyor. Hz. Hızır, Hz. Musa'nın bilmediği birtakım bilgilerle mücehhez. Hz. Musa;

هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا

Hel ettebiuke alâ en tüallimenî mimmâ ullimte rüşdâ

"Ey Hızır! Ben sana tâbi olsam, sen bana Allah'ın sana öğrettiği bilgileri bu esnada öğretir misin?" diyor.¹ Taleben olayım, yanında bulunayım, çömezim, danışmendim olayım; bana öğretir misin? diyor. Bir müddet yanında geziyor, işte bu bilgiye "ilm-i ledün" deniyor.

¹ 18/Kehf, 66.

Hepsi Kur'ân-ı Kerîm'de olan kavramlar, sözler ve fikirlerdir.

Niçin bu konuda döne döne aynı şeyi söylüyorum? Çünkü Türkiye'de yaşayan ve "Tasavvuf başka bir dindir." diyen yazarlar var. Tasavvuf İslâm değilmiş, başka bir dinmiş!?. İslâm'dan gayri bir şeyi hiç kimse istemez, biz de istemeyiz. Biz kendimizi öyle görmüyoruz ama o "Tasavvuf ayrı bir din..." diyor. Reddediyor, İslâm dışı demek istiyor. Ben onun için bu konu üzerinde duruyorum.

Bakıyorsunuz, Suudî Arabistan'da tasavvuf erbabına karşı bir karşı tavır var. Devletin resmî ideolojisi tasavvufa karşıdır. Vehhâbî cereyanı tasavvufun karşısındadır. Üniversitelerinde tasavvufun aleyhinde tedrisat yapıyor. Tasavvufun düşmanları ve hasımları var.

Onun için "Tasavvuf Kur'an'dandır, Peygamber Efendimiz'in sünnetindedir." diyoruz. Bunu kısaca da olsa açıklamam lâzım. Bu benim hem vicdan borcum, hem de ilim adamı olarak söylemem gereken bir noktadır. Bir yanlış olmayı, yanlışlığı düzeltmem gerekiyor.

b. Tasavvuf Denilince Ne Anlamalıyız

“Tasavvuf denilince ne anlarsınız?” diye bir anket yapsam ne cevaplar verebilirler diye düşündüm, şöyle sıraladım:

İçinizden biri;

“Tasavvuf nefis terbiyesidir. İnsanın vicdanını terbiye etmesi, nefisini zabt u rabt altına almasıdır. Nefs-i emmâresini, nefis-i râzıye ve merziye gibi yüksek ve kaliteli bir nefis haline getirmesidir.” diyebilir.

Doğrudur, gerçekten öyledir. Nefis terbiyesi meselesi tasavvufun önemli bir kısmıdır. Bu hususta Kur’ân-ı Kerîm’de ayetler de vardır.

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ
الْهَوَىٰ. فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ.

Ve emmâ men hâfe makâme rabbihî ve nehe’n-nefse ani’l-hevâ. Feinne’l-cennete hiye’l-me’vâ.

“Kim Rabbinin makamından korkarsa ve nefisini hevâ-yı nefsinin peşinde sürüklenmekten men edebilirse, işte cennet onun durağı ve yurdu olur.” buyuruluyor.²

İnsanın nefsin hevâsını, şehevâtını dizginlemesi lâzım geldiğini âyet-i kerîme söylüyor. Nefis terbiyesi tasavvufta çok büyük bir yer tutan meseledir, Kur’ân-ı Kerîm’in emridir. Binâenaleyh, tasavvuf bu yönüyle Kur’anî bir ilimdir. Başka:

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى

Kad efleha men tezekkâ.

“Nefsini temizleyebilen, içini pâk eden kimse felâh bulacak!” buyuruluyor.³

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا

Kad efleha men zekkâhâ. Ve kad hâbe men dessâhâ.

“Kim nefisini; içini, egosunu, enesini temizleyebilirse, o cennetlik olacak, felâha erecek! Kim onu kirletirse; egosu pis, kirlî; içi ve

² 79/Nâziât, 40.

³ 87/A’lâ, 14.

kalbi fesat olarak kalırsa; o da hâib ve hâsir, pişman ve perişan olacak, iki cihanda mahvolacak!” deniliyor.⁴

Nefsin terbiye edilmesi Kur’anî bir emir olduğu için tasavvuf bu yönüyle Kur’ânî’dir. Kimse tasavvufa yan gözle bakamaz!..

Tasavvuf deyince hatıra çok gelen bir şey, zikirdir. Dervişin eli tesbihli, dili zikirlidir. Hatta Yunus Emre’nin bir sözü var, çok hoşuma gidiyor. İlahi olarak bestelenmiş onu da seviyorum.

Yunus sen bu dünyaya niye geldin?

Gece gündüz Hakk’ı zikretsin dilin!

Evliyâyâ uğramaz ise yolun,

Göçtü kervan kaldın dağlar başında...⁵

Şimdi soruyor: “Yunus sen bu dünyaya niye geldin?”

Kendisi cevabı vermiş gibi yine kendisine emrediyor: “Gece gündüz Hakk’ı zikretsin dilin!”

⁴ 91/Şems, 9-10.

⁵ Bk. *Yûnus Emre Dîvânı*, IV, 225.

Niye geldin sen bu dünyaya?.. Zikredeceksin, kulluk edeceksin. Gece gündüz Allah de, Hakk de, Hû de... Şimdi “Hû” demek de bir suç gibi... “Hû” Allah’ı kastederek “O” demek... “O... O... O...” derken bir aşk hâsıl oluyor. “Hû” isminin zikrinden aşkullah, muhabbetullah hâsıl olur dedikleri ondan.

Eğer Allah’ın bir sevgili kuluna tesadüf etmezsen; alim, fâzıl, mürşid-i kâmil kuluna uğramaz, bu gerçekleri öğrenemez, gafil gezer, cahil kalırsan; kervanı kaçırmış olursun. Dağın başında, kurtların kuşların arasında kalırsın.

Şeytan insanın kurdudur. Kuzuyu kurdun parçaladığı gibi şeytan da insanı yakaladı mı, parçalar, perişan eder. Dağ başında yalnız, çobansız, silahsız yakalarsa, parçalar.

Şek ve şüphe yok! “Tasavvuf deyince ilk hatırina gelen kelimeyi söyleyin!” dersem, herkes “Zikir” der. Zikir de Kur’ân-ı Kerîm’dir.

Lisedeyken bir sabah okula gittim, arkadaşlar beni mütebessim, şakacı bir şekilde karşıladılar. Etrafımı sardılar. “Bunlar bir şey yapacak ya, dur bakalım...” dedim. “Bir renk adı

söyle!” dediler. Omuzumu kaldırdım, “Kırmızı!..” dedim. Bir kahkaha kopardılar, yerlere yatıyorlar... “Ne var bunda gülünecek, kırmızı renk değil mi?” dedim. “Yok, ondan değil... Kime sorduysak, kırmızı diyor da ondan gülüyoruz.” dediler. Demek ki ilk akla gelen çarpıcı renk kırmızı imiş. Psikolojik bir şey...

“Tasavvuf deyince, söyle bakalım ilk hatıra gelen nedir?” desek, belki büyük bir kısmı, % 75’i “Zikir” diyecek. Bir kısmı da, belki % 25’i “Nefsin terbiyesi” diyecek. Ama zikri daha çok söyler. Zikir de Kur’an’dan...

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا

Yâ eyyühe’llezîne âmenü’z-küru’llâhe zikran kesîrâ.

“Ey iman edenler, Allah’ı çok zikredin!”⁶

وَإِذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

Ve’zküri’sme rabbike bükreten ve esîlâ.

⁶ 33/Ahzâb, 41.

“Sabahleyin, akşamleyin Allah’ın ismini zikret!”⁷ Edebiyatta, iki zıt şeyi zikrederek da-
ima mânası verilir. Allah’ı zikret, Allah’ın is-
mini zikret!.. Sonra;

وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ
لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

*Ve’z-zâkirîna’llâhe kesîran ve’z-zâkirât,
eadda’llâhu lehüm mağfireten ve ecren
azîmâ.*

“Allah’ı çok zikreden erkekler, Allah’ı çok zikreden kadınlar, diğer iyi işleri yapan müslümanlarla beraber bunlara Allah çok büyük mükâfatlar hazırlamıştır.” buyuruluyor.⁸

Kur’ân-ı Kerîm’de zikirle ilgili seksen ka-
dar emir var. O halde tasavvuf, Kur’ânî bir fa-
aliyettir. Nefis terbiyesi de Kur’an’dan, zikir
de Kur’an’dan...

Bir kısmı da tasavvufu “güzel ahlâk” ola-
rak tarif edebilir. “Mutasavvıf, kendi kötü huy-
larını temizlemiş, iyi ahlâka sahip olmuş,

⁷ 76/İnsan, 25.

⁸ 33/Ahzâb, 35.

kâmil ve olgun bir insandır.” diyebilir. Bu da Kur’ân-ı Kerîm’de var...

Güzel ahlâk hakkında sayılamayacak kadar çok ayet var... Allah bize Kur’ân-ı Kerîm’de sabrı tavsiye etmiyor mu, “Vasbir!”⁹ demiyor mu?.. Şükrü tavsiye etmiyor mu?.. Hamd etmeyi, merhameti, tevekkülü, kadere rıza göstermeyi, cömertliği, tevâzuu, halim selim olmayı tavsiye etmiyor mu?

O halde tasavvuf ahlâkı güzelleştirme, Allah’ın Kur’an’daki bu emirlerini yaptırma, öğretme ve insanın içine yerleştirme çalışmasıdır. Binâenaleyh, bu da Kur’an’dandır.

“Efendim, derviş adam ehl-i tarîktir. Hiç harama bakmaz, hiç haram yemez; takva ehlidir.” diyoruz. Takva vasfı Kur’an’dandır, Kur’ân-ı Kerîm’in emridir. Allahu Teâlâ hazretleri Kur’ân-ı Kerîm’in pek çok âyet-i kerîmesinde;

⁹ “Sabret” anlamına gelen bu kelimenin geçtiği âyetler için bk. 10/Yunus, 109; 11/Hûd, 115; 16/Nahl, 127; 18/Kehf, 28; 31/Lokman, 17; 52/Tûr, 48; 73/Müzzemmil, 10.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ

Yâ eyyühellezîne âmenü'ttekullâh!

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun!”¹⁰ diye emrediyor. Takva Kur’ân-ı Kerîm’den...

İhlâs; temiz kalpli, iyi niyetli olmaktır. O da Kur’ân-ı Kerîm’den... Peygamber Efendimiz, “Bir amel, iyi niyetle, sırf kendisinin rızasını kazanmak için yapılmazsa, Allahu Teâlâ hazretleri o ameli kabul etmez!” buyuruyor.¹¹

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ
يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

Innallahe lâ yenzuru suverikum ve emvâlikum ve lâkin yenzuru ilâ kulûbikum ve a'mâlikum.”

¹⁰ 2/Bakara, 278; 3/Âl-i İmrân, 102; 5/Mâide, 35; 9/Tevbe, 119; 33/Ahzâb, 70; 57/Hadîd, 28; 59/Haşr, 18.

¹¹ Tercümesi yapılan kısmın tam metni bulunamadı. Fakat yakın bir mânada nakledilen Enes nakli için bk. İbnü'l-Cevzî, *et-Tahkîku fî ehâdîsi 'l-hılâf*, I, 136; İbni Hacer, *el-İsâbe*, I, 262, trc. no: 577.

“Allah insanların yüzlerine, sîmalarına, sûretlerine, mallarına bakmaz, aldırılmaz; gönüllerine bakar, niyetlerine bakar, amellerine bakar.”¹² buyuruyor. İhlâsın önemini pek çok âyet-i kerîmeden ve hadîs-i şerîften biliyoruz.

İhsan, ibâdeti güzel yapmaktır. Kur’ân-ı Kerîm’in pek çok ayeti buna dairdir. Hani dermiş gündüz sâim, gece kâim demektir. Mübarek gündüzleyin sevap kazanmak için oruç tutuyor, geceleyin uykusunu terk ediyor, seccadesine duruyor, sabahlara kadar namaz kılıyor. Be adam, uyku uyumaz mısınız!..

Ankara’da çok sevdiğimiz bir doktor kardeşimiz var. Sohbeta otururuz, başı düşer, uyur. Bizim Fakülte’den mezun, talebe cemiyeti başkanlığı yapmış, cin gibi bir talebemiz var... Ona;

“Allah için gece uyumaz, tesbih çeker de, onun için uyukluyor.” demişler. Bizim talebe de hemen yapıştırmış;

¹² Ebû Hüreyre *radıyallâhu anh*’den nakledilen hadis için bk. Müslim, “Birr”, 33-34; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 284, 539, hadis no: 7814, 10973.

“Gece uykusuz kalıp da, gündüz sohbette uyuyacağına, söyleyin de biraz Allah için uyun!” demiş.

Derviş ibadeti böyle çok yapar. Bu konuda da Kur’ân-ı Kerîm’de, “Namaz kılın, oruç tutun, zekât verin, hacca gidin!..” gibi birçok emirler vardır.¹³

Gelelim tasavvuf ve sevgi, aşk, aşkullah, muhabbetullah meselesine...

Gerçekleşmiş olaylarla anlatmasını seven bir insanım. Çünkü bunlar hatırdadır.

Bir korgeneral bizim Fakülte’ye geldi. Omuzu kıpkırmızı; bir sürü yıldızları var, bir adım daha atsa orgeneral olacak. Ben sekreterin odasına girdiğim zaman, “Hoş geldiniz hocam, buyurun!” dedi, korgeneralle tanıştırdı.

Korgeneral kibar insan... “Hocam” dedi. Yaşımıza bakmadan ilimle meşgul olduğumuz için hürmet etti. Ben de odama davet ettim,

¹³ İlgili âyetler için bk. 2/Bakara, 43, 83, 110, 158, 183-185, 196-197; 3/Âl-i İmrân, 97; 4/Nisâ, 77, 103; 6/En’âm, 72; 10/Yunus, 87; 22/Hac, 27, 78; 24/Nûr, 56; 30/Rûm, 31; 58/Mücâdele, 13; 73/Müzzemmil, 20.

“Buyurun paşam, odamda bir çay içelim, şerefleendirin odamı!” dedim.

“Hocam, NATO’da çalışırken Amerikalı bir aile bana çok yakınlık gösterdi. Amerika’ya gittiği halde hâlâ benimle mektuplaşır ve mektubunda bana ‘babacığım’ diye hitap eder.” dedi.

Sanıyorum Amerikalı NATO’da din subayı imiş. İngilizce bir kitabın otuz sayfa fotokopisini göndermiş. Kitabın başı ve sonu yok, ismi ve yazarı da belli değil... Kitabın başının ve sonunun belli olmaması benim tespitime göre kasıtlı. Çünkü misyonerliğe ait bir kitap... İslâm’ı kötülüyor. O otuz sayfa İslâm’ın aleyhinde...

O kurnaz Amerikalı kâğıtların üst tarafına, “Paşa babacığım, şu satırları lütfen okuyun! Bunlar hakkındaki fikrinizi bana yazın!.. Ben sizden İslâm’ın methini de istemiyorum.” diyor. Allah Allah!.. İlle o yazıları okutturacak, İslâm’ı da methetmeyeceğiz adama!.. Şart da koşuyor.

Aldım okudum. Otuz sayfa İslâm’ı kötülüyor. “İslâm’da sevgi yoktur.” diyor. İnkâr ediyor. Halbuki bütün tasavvuf erbâbı, Mevlânâ,

Yunus Emre, Eşrefoğlu Rûmî; büyük din alimlerimizin hepsi aşkullah ve muhabbetullah içine gark olmuş insanlardır. Hakikî dindar Allah âşığı kimsedir. Çocuklarımıza biz daha ilk konuşmaya başladığında, “En çok kimi seversin?” dediğimiz zaman, “Allah’ı severim.” demeyi öğretiriz.

Adam haksızlık ediyor. Haksızlık ediyor ama delil göstermek lâzım!.. Biz de oturduk, ona cevap yazdık. Paşa Baba,

“Hocam sen hiç merak etme, Türkçe yaz; ben onları İngilizce’ye çeviririm!” dedi. Ben de otuz kırk sayfa cevap yazıp delilleri gösterdikten ve “Bu yanlıştır. İslâm şöyledir.” diye anlattıktan sonra, bir de Diyanet İşleri Başkanlığı’na gittim; İngilizce İslâm’la ilgili ne kadar kitap varsa hepsini aldım, naylon poşet içinde Paşa Baba’ya hediye ettim. İster kendisi okusun, böyle gelen mektupların tesiri altında kalmasın; isterse kendisine o misyoner sayfalarını gönderen kimseye göndersin diye...

Kur’ân-ı Kerîm’de ehl-i dünya, dünyayı seven insanlar anlatılıyor, tenkit ediliyor.

مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ

Minküm men yürîdü'd-dünyâ ve minküm men yürîdü'l-âhireh.

“İnsanların arasında dünyayı sevenler var... Para, pul, mevki, makam, kadın, şöhret, alkış, vesaire... Ehl-i dünya var... Bir de ehl-i âhiret var...”¹⁴ Kur'ân-ı Kerîm bu ikisini sıralıyor. İki âyet-i kerîme daha var.

يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

Yurîdûne vecchê.

“Allah'ın zâtını istiyorlar.”¹⁵ Dünya ve âhireti değil, Allah'ı istiyorlar. Nedir bu âyet-i kerîmeler?

1.

¹⁴ 3/Âl-i İmrân, 152.

¹⁵ 6/En'âm, 52; 18/Kehf, 28.

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ
وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ
فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

*Velâ tadrudi'llezîne yed'ûne rabbehüm
bilgadâti ve'l-aşiyi yurîdûne veckehû mâ
aleyke min hisâbihim min şey'in ve mâ min
hisâbike aleyhim min şey'in fetadrudehüm fe-
tekûne mine'z-zâlimîn...*

2.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ
وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ
تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

*Vasbir nefseke mea'llezîne yed'ûne rab-
behüm bilgadâti ve'l-aşiyi yurîdûne veckehû
velâ ta'dü aynâke anhüm türîdü ziynete'l-
hayâti'd-dünyâ.*

Bu âyet-i kerîmelerde ispat edilmiş oluyor ki Peygamber Efendimiz'in zamanında Allah'ın bazı mübarek kulları, Allah aşkına bağlılıkla

sırf Allah'ı isteyen insanlardır. Dünya gözle-
rinde değildir, âhîret hesabı yapmak peşinde
de değildirler. Sırf Allah'ın vech-i pâkini isti-
yorlar.

Vech, “yüz” demek ama “*Zikir bi'l-cüz'*
irâde bi'l-kül” derler. Edebî sanatlar içinde
böyle bir şey vardır; küçük zikredilir, büyük
kastedilir. Yüzü, “zâtı” demektir. Allah'ın
zâtını istiyor, Allah'ı seviyor, Allah âşığı...

Peygamber Efendimiz'e;

“Bunları yanından kovma ey Resûlüm!..”
diyor. Başka bir ayette de;

“Sen de bunların yanında ol ey
Resûlüm!..” diyor.

Birtakım isteklerde bulunan kimseler ol-
muş. “Onların istediği istikâmette olma, bu fu-
karânın, bu âşıkların yanında ol!” diyor. Allah
hem seviyor, hem Resûlü'ne sevdirtiyor, hem
de Resûlü'ne “Onların yanında ol!” diyor. Al-
lah'ın vech-i pâkini isteyen insanlar...

Sonra, bir başka âyet-i kerîmede sevgi
açıkça zikrediliyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ
فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

*Yâ eyyühe'llezîne âmenû men yertedde
minküm an dînihî fe-sevfe ye'ti'llâhü bi-kav-
min yuhibbuhum ve yuhibbûneh...*

“Ey iman edenler! Sizin içinizde vefasızlık gösterip, sıkıntılardan cayıp da İslâm’ı bırakıp müşrikliğe tekrar dönenler olursa, bazı kabileler irtidat ettiler ya; hani İslâm kalplerine tam girmemişti, bir kısmı dinden çıktı ya, sizden bazıları dinden çıkarsa, çıksın!.. Allah öyle bir kavim getirecek ki hem Allah o kavmi, o insanları sever; hem onlar da Allah âşığıdır, Allah’ı severler.”¹⁶ Öyle insanlar getirecek... “İsteyen İslâm’dan çıkarsa çıksın, Allah böyle insanlar getirecek!” buyuruyor. Hakikaten ondan sonra, nice Allah âşığı insanlar çıkmıştır.

Hayber kalesinin muhasarasında kuşatma uzadı. Peygamber Efendimiz;

“Yarın bu sancağı öyle bir kimsenin eline vereceğim ki Allah onu sever, o Allah’ı sever.”

¹⁶ 5/Mâide, 54.

Ona vereceğim sancağı, dedi, kim olduğunu söylemedi. Hz. Ömer;

“Yarın keşke Resûlullah bayrağı bana verse, diye o gece uykum kaçtı.” diyor. “O Allah’ın sevdiği kimse ben olsam diye, hayatımda hiç bir şeyi bu kadar arzu etmemiştim.” diyor.

Ertesi gün ordu toplanmış, heyecan dorukta... “Acaba sancağı içimizden kime verecek?” diye herkes Resûlullah’ın gözüne ve işaretine bakıyor. Peygamber Efendimiz şöyle bakmış, sonra;

“Ali nerede?..” diye sormuş.

“Yâ Resûlallah! Gözü ağrıyor; çadırda yatıyor, hasta...” demişler.

“Getirin onu buraya!..” buyurmuş.

Getirmişler. Mübarek gözlerine mesh yapmış. Gözlerinin ağrısı anında geçmiş. Bayrağı ona teslim etmiş. Hayber’i Hz. Ali Efendimiz fethetmiş.¹⁷ Hayber cengi meşhurdur, kitaplara destanlara girmiştir.

¹⁷ Buhârî, “Cihâd”, 101, 141; “Fezâilü’s-sahâbe”, 9; “Meğâzî”, 36; Müslim, “Fezâilü’s-sahâbe”, 34-35.

“Allah onu sever, o Allah’ı sever.” Sahâbe-i kirâm öyle insanlardı. Gözleri hayatı görmüyordu. Amr b. el-Âs, Fustat şehrini, şimdiki Kahire’nin içinde surları olan eski, kadim şehri muhasara ettiği zaman, savunmaya hazırlanmışlar. Haber göndermiş;

“Boşuna beni uğraştırmayın, kendiniz de boş yere uğraşmayın! Siz bizimle başa çıkamazsınız!.. Çünkü ordumun içindeki insanların hepsi ölmeye, şehit olmaya can atıyor. Siz de yaşamaya can atıyor, yaşamanın çaresini arıyorsunuz. Bizimle baş edemezsiniz. Anahtarları getirin, şu kalenin kapılarını açın, kaleyi arzunuzla bize teslim edin!” demiş.

Onlar da teslim etmişler. Biliyorsunuz, Fustat şehrini Amr b. el-Âs böyle bir sözle fethetti.

Onlar böyle insanlardı. Allah âşığı insanlardı. Aşkullah, muhabbetullah hepsini gark etmişti. Resûlullah’ın hayatı öyleydi.

Resûlullah Efendimiz, daha peygamberlik kendisine gelmeden önce, Hira mağarasına gidip orada günlerce ibadet etmez miydi?¹⁸ Bunu biliyoruz. Mekke ahalisi ne dedi?

Aşika muhammedün rabbehû. “Muhammed Rabbine âşık oldu. Muhammed aşka düştü.” dediler.¹⁹

Hira mağarası öyle yalçın bir dağda ki pek çok kimse yarı yoldan dönüyor. Çok tehlikeli, çok uçurumlu... Resûlullah Efendimiz bazen kendisi çıkıyor, bazen Hatice validemiz ona azık getiriyor. Üç dört gün orada ibadet ediyor.

50-60 derece sıcakta mağaranın dip tarafından giriş kısmına doğru serin bir hava geliyor. Tarif edilmez bir letafet var.

Dış tarafında devrilmiş, güzel bir kaya var. Onun üstünde durduğunuz zaman, kendinizi geminin en yüksek yerinde sanıyorsunuz. Her taraf uçurum, aşağısı gözle görülmeyecek

¹⁸ Buhârî, “Bed’ü’l-vahy”, 1; Müslim, “Îmân”, 252.

¹⁹ Bu metin Gazâlî’nin ifadesi ile (إن محمداً عشق ربه) “*Ïnne Muhammeden aşika rabbehû*” şeklindedir. Bk. *İhyâu ulûmi’-d-dîn*, II, 280.

kadar derin... Karşınızda Harem-i Şerîf'in ışıkları görünüyor, Kâbe görünüyor. Kâbe'yi göre göre orada ibadet ederdi.

“Muhammed Rabb'ine âşık oldu!” diyorlar. İslâm'da aşk olmaz olur mu? Aşk olmasa meşk olur mu? Aşk olmasa fedakârlık olur mu? Aşk olmasa cihad olur mu? Aşk olmasa ecdâdımız bu kadar güzel çalışmalar yapabilirler miydi, bu kadar güzel eserler ortaya koyabilirler miydi?

Meşhur bestekâr İsmail Bahâ Sürersan anlatıyor: Almanya'da müzisyenler toplanmışlar; dinî mûsiki üstatlarının eserlerinin dinî formlarını hangisi tesir bakımından daha üstün diye incelemişler. Kendilerinin dindar bestekârları Johan Sebastian Bach, falanca, filanca... hepsinin eserleri ortaya dökülmüş. Bizim Mevlevî üstatlarından bir mübarek, ehl-i tarîk bestekârımızın, ellerine geçirdikleri bir küçük parçası da orada mütalaa edilmiş; birinci gelmiş. Bizim Mevlevî dedesinin bestesi birinci gelmiş.

Tekbirin bestesindeki ruhaniyeti hatırlayın. Salât-ı Ümmiyye'deki sâde fakat şâheser mükemmelliği hatırlayın. Bunların hepsi âşık

insanların yapacağı şeylerdir. Aşk olmayınca meşk olmaz. Aşkı, sevgiyi bilmeyen insanlar bir şey yapamaz.

Aşkullah vardır. Tasavvuf Kur'ân-ı Kerîm'in uygulaması, Peygamber Efendimiz'in ve sahâbe-i kirâmın hayatıdır.

Diyanet İşleri eski başkanlarından Süleyman Ateş talebemdir. Sakalı benden daha aktır, yaşı da benden daha çoktur ama talebemdir. Bu zât *İslâm Tasavvufu* diye güzel bir eser yazmış. Baş tarafında, Peygamber Efendimiz'in nasıl bir sûfiyâne hayat tarzı olduğunu, sûfîlere nasıl örnek olduğunu çok güzel anlatıyor. Hem de hepsine dipnot koyarak, kaynağını göstererek yazmış. Güzel yazmış, aşkol-sun... Güzel bir eser, hoşuma gitti.

Bilimsel olarak, bir ilim adamı olarak yanlışlığı düzeltiyoruz: Tasavvuf Kur'an'dandır. Tasavvufî hayat, İslâm'ın emirlerinin hayata uygulanmasından doğan, derûnî hazlarla dolu bir yaşam tarzıdır. Mevlânâ'nın, Yunus Emre'nin, Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatıdır.

Eşrefoğlu'nun ilahisi ne kadar güzeldir:

Ey Allah'ım beni senden ayırma

Beni senin cemâlinden ayırma

Balığın canı su içre diridir,

İlâhî balığı gölden ayırma.²⁰

Aşk-ı ilahî bir derya, bu da deryanın içinde bir balık... O deryanın içinden çıkarsa çırpınarak öleceğini söylüyor. Yalvarıyor; “Yâ Rabbi! Beni bu deryadan dışarıya çıkartma, ben buradan memnunum.” diyor.

Aşk derdiyle hoşem el çek ilâcımdan tabîb,

Kılma derman kim, helâkim zehri dermânımdadır.²¹

Fuzûlî, “Ben aşk derdiyle memnunum, başım hoş. Beni tedavi etmekten vazgeç doktor, çekil kenara... Bana tedâvi yapma, beni iyileştirmeye kalkma! Beni iyileştirirsen mahvolurum. Bu aşk benden giderse, ben o zaman insanlıktan çıkarım.” demiyor mu? Yine;

Aşk imiş her ne var alemde,

²⁰ Bk. *Eşrefoğlu Divanı*, s. 67.

²¹ *Fuzûlî Divanı Şerhi*, I,304.

İlim bir kıyl ü kâl imiş ancak.²²

demiyor mu? Her şeyi aşk olarak görüyor. Bunlar laf mı... Hayır, bunlar hayatlarını da böyle yaşamış insanlar...

Ortada çok büyük bir iftira var. Çok büyük haksızlık, gayr-i ilmî şeyler var.

Tasavvuf, takva ehli insanların hayat tarzı olarak beğenilmiş, baş tacı olmuş, asırlar boyu yaşamıştır. Her devirde dindar, halis muhlis insan vardır. Her devirde dünyayı gözü görme- yen, menfaate aldırmayan, faziletlere sarıl- mış, faziletli kâmil insanlar vardır. Binâena- leyh, her devirde tasavvuf vardır, olmuştur, yayılmıştır.

c. Tasavvufun İyi İnsan Yetiştirme Metotları Ve Tarikatler

Birtakım büyük mutasavvıfların metot- ları, yolları, meşrepleri, kanaatleri sonradan ekolleşmiştir. Onlara da tarikat diyoruz. El- bette yapacağınız bir şeyin bir metodu olacak.

Alüminyumu mineral halinde çıkaracaksınız, saf alüminyum elde edeceksiniz. Mineral- den alüminyumu elde etmek bir iş... Hangi

²² Karahan, *Fuzulî*, s. 300.

metotla yapacaksınız? Bunun bin bir metodu var. Bilmem nereli bir kolejli öğrenci bunun elektrikle bilmem nesini icat etmiş, alüminyumunu öyle elde etmiş, diye bize kitaplarda okutmuşlardı. Siz de çocuksunuz ama çalışırsanız kâşif, mûcid olabilirsiniz mânasına...

Her şeyin metodu olduğu gibi, tasavvufun amaçlarına ulaşmak, insan-ı kâmil olmak için de yapılacak işlemlerin çeşitleri vardır. Çeşitli metotlar, yollar yani tarikatlar vardır.

Tarîkat Arapça'da yol demektir. Arabistan'a gitmiş olanlar bilirler. Birisi yol açmak istediği zaman, "Tarîk! Tarîk!.." Yani, "Yol ver!.. Yol ver!.." diye önden gidiyor. Tarikat da Allah'a giden yol demektir.

Tarikatların içinde Kâdirîliği, Nakşîliği biliyorsunuz. Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî'ye mensup Ekberîyye tarikatını, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye mensup Mevlevîliği biliyorsunuz... Rifâîlik, Halvetîlik, Celvetîlik gibi çeşitli tarikatları biliyorsunuz.

Bu müesseselerde bu eğitimi görmek isteyenlere mürid deniliyor. Mürid "isteyen, istekli" demektir. Okulda öğrenim görmek isteyenlere de talebe diyoruz. Talebe talep eden

demektir. Neyi talep ediyor? İlmi tahsil etmeyi istiyor. O da mürid demektir. Hatta tarikatta istekli kimseye mürid de derler, talib de derler. Yani, bu işi talep ediyor...

Bir mürid vardır, tabii bir de bu okulun hocası vardır, müdürü vardır, öğreticisi vardır. Bu da Peygamber Efendimiz'in metodudur. Peygamber Efendimiz sahâbe-i kirâmı nasıl yetiştirmiştir? Peygamber Efendimiz, Allah'ın kendine verdiği peygamberlik vazifesini nasıl yapmıştır? İnsanlara İslâm'ı hangi metotla öğretmiştir? Bu işi sahâbe-i kirâmla bir muhabbetli grup teşkil ederek sohbet metoduyla yapmıştır.

Binâenaleyh, tasavvufun metodu da sohbet metodudur. Peygamber Efendimiz'in metodu gibidir; müridler olacak, mürşid olacak, şeyh olacak... Bir arada bulunarak, akşamları ve sabahları, uygulamalı olarak İslâm'ı öğrenecekler.

Bizim Profesör Yusuf Ziya Binatlı, çok espiritüel bir zât-ı muhteremdi. Bursa İlâhiyat Fakültesi'nin eski dekanlarından. Kuvvetli hafız ve babası da bizim dergâhın şeyhlerin-

den... O, “Biz delikanlı iken Beyazıt’ta, Çarşıkapı’da, Sultanahmet’te dolaşırken, bir arkadaşımıza rastladık mı birbirimize, ‘Merhaba!’ derdik, ‘Selâmün aleyküm!’ derdik. ‘Mîrim hangi dergâha devam ediyorsunuz? Hangi şeyhten feyz alıyorsunuz?’ derdik...” diyor.

Demek ki o zaman delikanlıların bir dergâha gitmesi modaymış. “Şimdi, karşılaştılar mı, ‘Hangi takımı tutuyorsun?’ diyorlar.” diyor Yusuf Ziya Binatlı...

Demek ki delikanlılar tekkeye gidiyor, delikanlı iken tekkeye gidiyor. Ne oluyor? İlahi dinliyor, büyüklerin karşısında diz çökmeyi, saygı duymayı, sevmeyi öğreniyor. Dinini, ahlâkı öğreniyor. Fâzıl, kâmil insan oluyor.

Ah, İstiklâl harbi, Çanakkale harbi olmasaydı da, o yetişmiş insanlar şu çağa yetişselerdi!.. Beş yüz bin kişi öldüğü için o yetişen insanların kültürü bize naklolamadı. Onların hepsi gelseydi, o harpler darpler olmasaydı, o yetişmiş insanlar Türkiye’yi yine dünyanın en ileri ülkesi yaparlardı. Bu kardeş kavgası, bu birbirini yeme, bu anarşi, bu terör, bu rüşvet, bu iltimas olmazdı.

Ne güzel... Delikanlı iken dergâha gidiyor... Delikanlı iken edep, usul ve erkân öğreniyor.

Demek ki tekkeler sosyal bir müesseseydi, sosyal fonksiyonu vardı. Şu anda bu fonksiyon havadadır. Yok... Ya spor salonuna gidecek, ya kahveye... Zavallı gencin başka da yapacağı bir şey yok. Tabii bir eğitim de yok... Kahvede eğitim yok, sıhhati bozuluyor. Sigara içmese bile, sigara dumanından ciğeri sigara içmiş kadar zehirleniyor.

Ben Yükseliş Mimarlık Mühendislik Yüksekokulu'nun gece bölümünde hocaydım. Saat 22.20'de dördüncü ders biterdi. Eve gelir, kapıdan içeriye girerdim. Evdekiler; "Üffff, amma sigara kokuyorsun!.." derlerdi. Sigara içmedim ama otobüste, minibüste geliyorum ya, o insanın iliklerine işliyor, gittiği yerde rahatsızlık veriyor.

Güzel kokulu amber bir tesbihim vardı. Ağaçtan ama amber gibi kokuyordu. Çok güzel bir tesbihti, çok da seviyordum. Elimde gezdiriyordum. Bir gün Ankara-İstanbul yolculuğunda bir otobüste yanıma aldım, İstanbul'a geldim; tesbihin güzel kokusu sigara kokmaya

başladı. O koku hücrelerine işledi, anber tesbihin güzel kokusu gitti. Böyle oluyor. O mu iyi, bu mu iyi; takdiri size bırakıyorum.

Tarikatlar teşekkül etmiştir, usuller gelişmiştir, ekoller oluşmuştur, kolejler meydana gelmiştir ve buralardan nice nice büyük şahıslar, alimler yetişmiştir.

Biz Horasan'da, Anadolu ahalisinin Anadolu'ya gelmeden önce bulunduğu yerde, tasavvufun çok yüksek bir doruğa ulaştığını görüyoruz. Zâten Horasan'da her şey yüksek... En büyük hadis alimleri Horasan'da... En büyük müfessirler oralarda... En büyük fakihler oralardan... Dinî ilimleri çok yüceltmişler ve çok ileri gitmişler. Hâlen eserlerinden istifade ediyoruz.

İslâm, oradan Sibiryaya doğru, Kazakistan'a, Özbekistan'a, Kırgızistan'a tasavvuf yoluyla yayılmıştır. İslâm'ı yayan insanların içinde en önemli insanlardan birisi Ahmed-i Yesevî hazretleridir. Ahmed-i Yesevî, bizim kültür tarihimizde çok önemli bir şahsiyet olduğu için onun ismine bir yıl tahsis edilmişti. Geçtiğimiz sene Ahmed-i Yesevî yılıydı.

Ahmed-i Yesevî İslâmiyet’i, “hikmet” ismini verdiği ilahilerle sevdirmiştir. Tasavvufî terbiyeyi bozkırlarda öyle yaymıştır. Yunus Emre, Ahmed-i Yesevî’nin yolunun devamıdır, muakkiplerindendir, takipçilerindendir. Yolu o açmıştır, Yunus Emre de, o yolda yürüyenlerden birisidir.

d. Yunus Emre Emsalsiz Bir Şairdir

Yunus Emre gerçekten, başka edebiyatları bilen kimselerin sözleriyle, benim kanaatim de çok net olarak öyle, “emsalsiz bir şairdir.” Türk diliyle dinî şiir yazan şairlerin en büyüklerinden, en başta gelenlerindendir. Sadece bizim malımız değil, dünya kendisinin hayranıdır. Evvelki sene de “Yunus Emre Yılı” idi.

Yunus Emre, çok derin fikirleri çok sade kalıplarla ifade edebilme kabiliyetine sahip bir kimsedir. Emsalsiz bir lirizm ile çok muazzam fikirleri çok kısa mısralar halinde anlatabilen bir kimsedir. İftihar edeceğimiz bir kimsedir.

Azerbaycan’a gittiğim zaman, bana, “Bu Azerbaycan’ın bir kasabası var; istersen seni götürelim. Oranın ahalisi Fuzûlî’nin hayranı-

dır. Hepsi Fuzûlî'nin *Divân*'ını baştan sona ezbere bilir, ezbere okur." dediler. Bizim de Yunus Emre'yi ezbere bilmemiz lâzım!.. Çünkü her şiiri ayrı harikadır.

Yunus'la ilgili bazı ilmî gerçekleri kısaca söyleyeyim:

Yunus Emre, çok meşhurdur ama çok da meçhuldür; hayatı hakkında çok şey bilinmiyor, kaynak yok... Mezarının nerede olduğu hakkında bile hâlâ münakaşa ediliyor.

Elimizde iki tane eseri var:

1. *Yunus Emre Divânı*.
2. *er-Risâletü'n-Nushiyye*.

Bu iki eserinden birincisi olan *Divân*'ının bilimsel olarak neşri yapılamamıştır. Dr. Mustafa Tatcı'nın *Yunus Emre Divanı* daha ileri bir çalışma; güzel... Ondan önce de Yunus Emre ile ilgili çok neşirler yapıldı, *Divân* neşredildi. Bu nispeten onların hepsinden daha öteye, ileri bir çizgiye gitmiş; güzel, hoşuma gitti.

Yunus Emre'nin kendi elinden yazılmış bir divan bize gelmemiş. *Yunus Emre Divânı* denilen eserler de karşılaştırıldığı zaman, birbirlerinden çok farkları var... Bunda olan onda yok,

onda olan bunda yok... Bu Şiirlerin hangisi Yunus'un? Belli değil...

Sonra adam bir defter yapmış; bu deftere Yunus'u sevdiği için Yunus'un Şiirlerini yazmış. Yanına başka Őiirler de yazmış. Yunus'un olanlarla olmayanlar birbirine karıŐmıŐ. Bunların ayıklanması lâzım!..

Her hâlıkârda Mustafa Tatcı'yı tebrik ederim, teŐekkür ederim. Baskısı güzel... Güznel bir alıŐma... Ben de bu eseri için ona teŐekkür ederim; hoş bir çalışma yapmış.

Hangi Şiir gerçekten Yunus'un diye bir meselemiz var; bunu tespit etmemiz lâzım!.. Sizin bugün Yunus'un diye sevdiğiniz, ezberlediğiniz, dinlediğiniz ilahilerin bir kısmı onun değildir... Çünkü bir kaç tane Yunus var... Çok net, çok kesin, bütün ilim adamlarınca bilinen bir gerçek...

Bir kere kesin olarak iki tane Yunus var:

1. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye yetişmiş Yunus;

2. Bursa'da Emir Sultan'a yetişmiş Yunus...

Birisi Mevlânâ'dan biraz genç; ötekisi Emir Sultan'dan biraz genç... Emir Sultan'dan feyz almış, Emir Sultan'a bağlıdır. Bu ikinci Yunus daha ziyade,

“Şol cennetin ırmakları...”²³

“Kâbe'nin yolları bölük bölüktür”

gibi ilahileri söyleyen... Bizim Yunus'un diye sevdiğimiz şiirlerin yüzde altmış yetmişi Bursalı Yunus'undur.²⁴

Bursalı Yunus'un Bursa'da kabri vardır ve çok mağdur durumdadır. Mahalle arasında bir evin bahçesi arasında kalmıştır. Ben Bursalı arkadaşlarımıza, “Bulun, arayın!” diye rica etmiştim. Buldular, resmini gönderdiler. Bir aralıktan geçiliyor. Kimse de o, “Şol cennetin ırmakları”nı yazan Yunus'un orada yattığının farkında değil... Bilseler oraya yığılacaklar ama bilmiyorlar.

²³ *Yûnus Emre Dîvânı*, IV, 166-168.

²⁴ İlgili bir makale için bk. Mustafa Tatcı, “Bir Yunus Emre Takipçisi: Bursalı Âşık Yunus”, s. 170-186.

Bursa'ya gideceğiz. “Bu Yunus, çok büyük Yunus'lardan bir tanesidir. Bunun etrafının istimlâk edilmesi, türbesinin güzelleştirilmesi lâzım!..” diyeceğiz. Bu bizim vazifemizdir.

Süleyman Çelebi'nin türbesi güzeldir. Çekirge'ye giderken, Süleyman Çelebi'ye güzel bir türbe yapılmıştır. Eskiden o da, mezarlıklar arasında sâde bir kabir idi. Ama bir Alman sebep olmuştur. O güzelim mimârî şaheser Süleyman Çelebi'nin türbesi ve o selvi ağaçlı, merdivenli anıt mahal yapılmıştır.

Hadise şu; onu da anlatayım: Bir Alman elçi Bursa'ya geliyor. Bizim orada ihvanımızdan Kâzım Efendi diye, mekteb-i ziraat muallimlerinden Almanca'sı çok güzel birisi var. Devlet, “Senin Almancan var; bu elçiyle meşgul ol, onu gezdir, misafirperverlik yap!..” diye görev veriyor.

Elçi Çelik Palas'a geliyor, özel daire tahsis ediyorlar. Orada oturup kalkıyor, Bursa'yı geziyor. Alman elçisi ama Türkçe de biliyor.

Kendi ağzından dinlediğime göre rahmetli Kâzım Efendi'ye bir gün;

“Kâzım Bey! Yarın da Süleyman Çelebi’yi ziyarete gidelim!” diyor.

“Şaşırdım. Alman Süleyman Çelebi’yi ne yapacak?.. ‘Peki efendim!’ dedim. Ertesi sabah gittim. Süleyman Çelebi’nin kabri harabe olduğu için bir taraftan da utanıyorum. Elçinin kapısını çaldım, odasına girdim. Baktım, grand tuvalet; frak, smokin, papyon kravat, melon şapka vesaire, çok resmî giyinmiş. ‘Efendim, ekselâns, mezarlığa gitmeyecek miydik, hani Süleyman Çelebi’ye gidecektik?..’ dedim.”

“Evet ona gidecektik...”

“Böyle giyinmişsiniz?!”

“Onun için böyle giyindim! Kâzım bey, bana söyler misin; hangi şair onun şu beyti kadar kuvvetli şiir söyleyebilmiş?..”

Dedi gördüm ol Habîbin ânesi,

Bir aceb nûr kim, güneş pervânesi!..

Berk urub çıktı evimden nâgehân,

Göklere dek nûr ile doldu cihân!..²⁵

²⁵ Süleyman Çelebi, *Mevlid*, s. 26, 96.

“O Resûlullah’ın annesi ‘ben gördüm’ dedi:”

Bu ifade aynı zamanda hadîs-i şerîftir. Ben buna hadis olarak da rastladım. Süleyman Çelebi, hadîs-i şerîfi nazma çekmiş.

“Bir garip, çok muhteşem nur ki güneş onun etrafında pervane gibi dönüyor. Güneş sönük kalıyor, pervane kelebeği gibi kalıyor; öyle bir nur gördüm.”

“Parıldayarak evimden bir nur çıktı.”

“Göklere kadar her taraf nur doldu.”

Resûlullah’ın doğmasından sonra böyle bir nur görüldüğü hadîs-i şerîfte de nakledilmiştir.

Âmine Hatun, “Benden bir nur çıktı. O nurun ziyâsından Busrâ’nın köşkleri aydınlandı.” diyor.

Süleyman Çelebi onu nazmetmiş. Alman da anlatımdaki güzelliği beğenmiş.

“Öyle bir nur ki güneş onun etrafında pervâne gibi parlayarak çıktı ve etraf muazzam aydınlandı.” demiş oluyor.

Şimdi bu mısralar orada yazılıdır. Anlaşılan bizim Kâzım Efendi bu olayı anlattı o Alman da orada bir türbe yaptırdı.

Biz de inşaallah, o mahalle arasında evin arkasındaki o zavallı kabrin etrafını biraz genişleterek, Yunus Emre'ye uygun bir türbe yaparız, diye düşünüyorum.

Bir Yunus, o Bursalı Yunus'tur.

Bir Yunus da, Sivrihisar'lıdır. O Sivrihisar, Eskişehirli'ler üzülse de söylemek zorundayım, Eskişehir'in Sivrihisar'ı değildir. Kızılırmak'ın kenarında Hacıbektaş kasabasına çok yakın Sivrihisar diye bir yer vardır. Bunu bir kitapla Refik Soykut anlattı. İncelemeler yaptı, oranın fotoğraflarını çekti. "Bu Yunus Sivrihisar'dadır!" dedi. "İşte, burada Tapduk Emre'nin kabri var... İşte burada Yunus'un kabri var..." dedi. Kimse bunu dinlemedi ama aslında Yunus'un yeri orasıdır, kabri oradadır. Onu da ihyâ etmek lâzım.

Eskişehir'deki değil, Karaman'daki de değil, asıl yeri orasıdır. Bilimsel olarak bu böyle ama çok kimse bilmiyor.

Ne zaman yaşadığı, hangi tarihlerde vefat ettiği belli değildir. Çünkü bizim vakıf kayıtlarını, sicilleri, “Depolarda, koridorlarda ne arıyor?” diye vagonlarla Bulgaristan’a göndermişler. İstanbul’da ilgisiz ilgililer, koridorlarda birtakım evrakı çok kalabalık görünce;

“Bunlar nedir?..”

“Efendim, bunlar arşiv belgeleri...”

“Ne işe yarar?..”

“Eski yazı...”

“Biz devrim yaptık, harfleri değiştirdik. Bunları kim okuyacak?..” demişler. Vagonlara yüklemişler.

İsmail Hakkı Konyalı feryat etti, yazılar yazdı: “Bunlar arşiv belgesidir, bunlar gönderilmez; çok kıymetli evraktır!” diye Avrupa’ya, vesaireye gitti. Kendi mâzîmizi koruyamıyoruz; yangınlar tahrip ediyor, kendimiz tahrip ediyoruz.

Çanakkale’nin, Fatih Sultan Mehmed Han tarafından yapılan kalesinin giriş kapısındaki kitâbeyi kazıtmış. Ne istedin, niye kazıtıyorsunuz? Fatih’in kitâbesini şimdi ara da bul, kitâbe yok!..

Mezar taşları Londra’da satılıyormuş... Bizim mezarlıklardan çalınan mezar taşları, kavuk şekli, taş şekli, yazısı itibariyle antika olduğu için Londra’da haraç mezar satılıyor, müşteri buluyormuş.

Yunus’un mezar taşı yok... Arşivler yok, belgeler yok... Gölpınarlı söylüyor, ben de gördüm: Hacıbektaş kütüphanesinde bir yazmanın üst tarafında, doğumu şu, yaşı şu kadar, vefatı şu diye bir kayıt vardır. Ama oraya kim yazmış, nereye dayanarak yazmış, belli değildir. “1320 yıllarında ölmüştür” diyorlar. Belki doğru olabilir ama kuvvetli bir belge değil...

Kuvvetli bir tek belge var, o da *er-Risâletü’n-nushiyye* isimli eserinin sonuna atıldığı tarihtir. Buna göre eser, hicrî 707 milâdî 1306-1307 tarihinde yazılmıştır. Demek ki Osmanlılar’dan önce hayatta imiş. Ötekiler ilim adamı olarak bizim yüzde yüz kabul edeceğimiz veriler değildir.

Yunus’un *Divân*’ında incelememize göre; Yunus Emre evlenmiş, çoluğu çocuğu var... Bir şiirinde, “Allah bize de çoluk çocuk verdi.” diyor. Anlıyoruz ki Yunus bekâr göçmemiş; evli çoluk çocuk sahibi bir insan...

Bir “Şair Koca” olmuş; yaşlanmış. Bayağı bir ihtiyarlamış olduğu belli...

Şiirinden biliyoruz, “Şeyh Efendi” diye kendisine çok hürmet etmişler. O kendisinden bahsederken, kendisini çok kötüleyerek söylüyor ama biz anlıyoruz. “Bana şeyh diyorlar; nerede?.. Çok fenayım.” diyor. Ama oradan anlıyoruz ki “Şeyh” demişler. Herkes hürmet ediyor, elini öpüyor. Hayatında bu hürmeti görmüş.

İlim bakımından yüksek derecede dinî bilgileri kazanmış usta bir alimdir. Öyle oduncu filan değildir. Elifi vesaireyi okumamış ümmî bir insan değil; çok büyük bir alimdir. Eserlerinden de belli, kendisi de söylüyor. Muhtemelen Konya’da tahsil etmiştir. Şiirlerinde Sadreddîn-i Konevî’nin, Abdülkerîm-i Cîlî’nin fikirleri vardır. İnce tasavvufî meseleleri işlemiştir. Onlar ayrı bir konferans konusudur. Çok büyük bilgisi var...

Bu Mevlânâ zamanına yakın Eski Yunus ile Bursalı Yunus arasında yüz küsur yıl zaman ve üslup farkı var... Bu Yunus’un dili başka, Bur-

salı Yunus'un dili başkadır. İkisinin ayrı şahsiyet olduğu kullandığı kelimelerden ve üslûbundan hemen fark edilir.

Bursalı Yunus hiç falso yapmamış; şiirlerinde kimseyi tedirgin edecek bir söz söylememiş, müteşerrî, müeddeb, âşık bir şâirdir. Dört dörtlük muntazam bir insandır.

Eski Yunus cür'etli, iddialı söz söyleyen bir insandır. Nasıl iddialı söz söylüyor?..

Bir kez gönül yıktın ise o kıldığın namaz değil!..²⁶

“Bir kere bir kalp yıktıysan; senin kıldığın namaz, namaz değil!” diyor. Şeriat bu kadar sıkı değil... Şeriat biraz müsamahalıdır. “Kalp kırması bir kusurdur ama öbür taraftaki namazı da, namazdır. Ne yapalım, kusurlu bir müslüman... Kusursuz insan olmaz.” diye düşünülür. Ama Yunus sert bir insan; öyle şeylere pek razı gelemiyor, sapasağlam olsun istiyor.

²⁶ *Yûnus Emre Dîvânı*, II, 228.

“Bir kez gönül yıktın ise; o kıldığın namaz değil!” diyor, defterden siliyor. Eski Yunus sert, sertliğiyle tanınıyor.

Allah’a olan sevgisinden dolayı bizim hürmet ettiğimiz bazı şeyleri de küçümser gibi bazı ifadeler kullanıyor; insanın yüreği ağzına geliyor.

Cennet cennet dedikleri birkaç köşkle birkaç Hûrî

İsteyene ver anları bana seni gerek seni.²⁷

Şimdi bu çok cür’etli bir söz ama sonu tatlı bağlandığı için bir şey de diyemiyoruz. Allah’ı o kadar çok seviyor ki cenneti, hûrîyi ve saireyi de düşünmüyor.

Bu da vardır. Hatta bizim Nakşî tarikatında vardır; biz “çâr terk” diyoruz. Dervişin dört şeyi terk etmesi lâzım: Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk...

Dünyayı defterden silecek, gönlünden çıkaracak... Ukbâyı defterden silecek, gönlünden çıkaracak. Ukbâda cennet var, hûrîler ve saire var... Terk-i hestî; varlıktan geçecek,

²⁷ *Yûnus Emre Dîvânı*, II, 484.

kendini yok edecek, fenâ makamına erecek...
Terk-i terk; bir de, terk ettiklerini kafasında
tutup da kendisine kibir gurur getirmeyecek,
terk ettiklerini de unutacak... “Ben şunları
terk ettim, ne büyük adamım!” demeyecek.

Çocuğun birisi camide, gözleri yarı kapalı,
mest bir şekilde namaz kılıyormuş. Oradan iki
kişi, “Yâhu şu delikanlıya bak! Ne kadar güzel
namaz kılıyor.” demişler. Biraz duyulacak bir
sesle söylemişler. Çocuk namazı bitirmiş;
“Hem de oruçluyum!..” demiş.

Bizim bu ilk Yunus da, cenneti, hûrîleri fi-
lan küçümsediğine göre, acaba nasıl bir Yu-
nus?.. Bir başka şiiri var, onun bestesi de çok
hoşuma gidiyor:

Milk-i bekâdan gelmişem fâni cihânı ney-
lerem

Ben dost cemâlin görmüşem hûr u cinânı
neylerem.²⁸

“Ben buraya öbür alemde geldim; ben
burayı ne yapayım?.. Ben cemâlullahı görmü-

²⁸ *Yûnus Emre Dîvânı*, IV, 120.

şüm, Allah'ı görmüşüm; hûrîleri ne yapayım?.." diyor. Bu da güzel bir şiirdir. Hicaz makamında bestesi çok nefistir.

"Yunus acaba çizgiden çıkmış bir insan mıdır?.."

Hayır!..

"İddialı olduğuna göre yoksa bu adamcağz Alevî mi?.."

Alevî değil!.. Bilimsel olarak onu söylemek de bizim vazifemizdir. Mesela televizyonda karşımıza Alevî babaları, dedeleri çıkacak, "Yunus Alevî idi." diyecekler. "Ahmed-i Yesevî Alevî idi." diyorlar. Tamam, o zaman netice itibariyle Hz. Ali de Alevî idi. Ama senin bildiğin Alevî değil... Alevîlik Hz. Ali'yi sevmekse, biz de Alevî'yiz. Hepimiz seviyoruz ama yaşantın nasıl?..

Eski Yunus'un bir sözü var:

Namaz kılmayana sen müselmândır demegil,

Hergiz müselmân olmaz bağrı dönmüştür
taşa...²⁹

Eski Yunus namaz kılmayana müslüman demiyor. Sinirli, asabî meşrepli adamcağız... Namaz kılmadı mı, defterden siliyor. Kalp yıkan defterden sildiği gibi, namaz kılmayanı da siliyor. Namaz kılmayanlar yandı... Yunus so-payla kovalayacak... Hergiz, “aslâ” demektir.

Alevî kardeşlerimiz sahabenin arasında ayırım yaparlar; biz ayırım yapmayız.

Peygamber Efendimiz,

أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ بِأَيِّهِمْ اِقتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ

Ashâbî ke'n-nücûmi bi-eyyihim ikdedey-tüm ihdedeytüm.

“Benim ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine sarılısanız, hak yola, cennete gidersiniz.” buyurmuştur. Biz ashaba dil uzatmıyoruz. “Ashaba dil uzatarak benim canımı sıkmayın! Ashabım konusunda ileri geri konuşup da, beni

²⁹ *Yûnus Emre Dîvânı*, II, 434.

üzmeyin!”³⁰ buyuruyor. Biz ashabın kendi aralarındaki meseleleri bahis konusu etmiyoruz.

Ama onlarda tevellâ ve teberrâ; Hz. Ali Efendimiz’in dostlarını sevmek, düşmanlarına düşman olmak vardır. Birtakım sahabeyi defterden silmek, aleyhinde konuşmak vardır. Eski Yunus’ta bunlar yoktur.

Bunları Yunus’un gerçek çehresini herkes bilsin diye anlatıyorum. Şunu da okuyayım da delilli olsun:

Işksız âdem dünyada belli bilün yok durur

Her biri bir nesneye sevgüsü var âşıkdur.

Çalab’un dünyasında yüzbin dürlü sevgü
var

Kabûl et kendözüne gör kangısı lâyıkdur.

“Dünyada herkes bir şeyi sever. Bin bir türlü sevgi var ama sen bu sevgileri şöyle bir göz önüne getir. Bunların hangisi sana layıktır; seçme yap!” diyor.

“Rahman’ı mı, şeytanı mı imanını mı, şirki küfrü mü zulmü mü, adaleti mi sevmek

³⁰ Buhârî, “Fezâilü’s-sahâbe”, 5; Müslim, “Fezâilü’s-sahâbe”, 221.

lâzım?.. Herkes bir şey seviyor ama sen kendine lâayık olanı seç!” diyor.

Biri Rahmâni’r-Rahîm biri Şeytâni’r-racîm

Anun yazuğı müzdi sevgüsne ta’allukdur.

Dünyâda Peygamber’ün başına geldi bu ışık

Tercemânı Cebrâîl mâşûkası Hâlik’dur.

“Sevgi dediğimiz şey Hz. Muhammed’in de başına geldi. Bu aşkın tercümanı Hz. Ceb-rail’dir. Resûlullah’ın sevgilisi de Allah’tır.” diyor.

Ömer ü Osman Alî Mustafâ yâranleri

Bu dördinün ulusu Ebû Bekr-i Sıddîk’dur.³¹

Alevî böyle demez. Dostlarımız, tanıdıklarımız var... Bildiğimiz kimseler var... Hacı Bektaş’a gittik, gördük. Ebû Bekir, Ömer, Osman deyince dişlerini gıcırdatırlar. “Adın ne?” diye sorsalar; “Ömer” dese kızarlar.

Ebû Bekir es-Sıddîk’ın en yüksek olduğunu düşünmek de, biliyorsunuz ehl-i sünnet akîdesidir. Ehl-i sünnet akîdesine göre sahabe-i

³¹ *Yûnus Emre Dîvânı*, II, 142.

kirâmın efdali Ebû Bekir es-Sıddîk Efendimiz'dir. Hilâfet de, fazîlet sırasına göredir. Bizim kanaatimiz böyledir. Biz Sünnî olarak, "Allah böyle takdir etmiş; demek ki bunda bir sebep var." diye düşünöyoruz.

Alevî kardeşlerimiz, "En üstünü Ali idi. Ötekiler haksızlık etti, gasp etti. Hz. Ali Efendimiz, Peygamber Efendimiz'in cenâze işleriyle meşgulken, orada politik entrikalarla kendilerini seçtirdiler." demeye getiriyorlar.

Yapmaz o insanlar!.. Diyelim ki böyle haksızlık yaptı... Allah, böyle insana Peygamber Efendimiz'in türbesinde yatmayı nasip etmez!.. Bu da benim özel delilim...

Peygamber Efendimiz'in yanına herkes yatmadı; kabir arkadaşı iki kişi, iki kayınpederi var... Orada da zarafet var; Peygamber Efendimiz ikisinin de kızını aldı ya!.. Birisi Ebû Bekir es-Sıddîk, Hz. Âişe anamızın babası; ötekisi Ömer el-Fâruk, Hz. Hafsa validemizin babası... Kayınpeder oluyor, baba oluyor. Peygamber Efendimiz'in türbesinde durmayı Allah onlara nasip etmiş.

Efendimiz'in kabri şurada; Ebû Bekir es-Sıddîk Efendimiz'in kabri arkasında; Ömer el-

Fâruk Efendimiz'in kabri yanında... Eskiden, "Turna diziliş i gibi, birer metre geriye, birer metre sağ a kaymış durumdadır." diyorlardı, öyle değildir.

Son yapılan kazılarda, türbenin duvarını yaparken; kibleye arkamızı dönüp, türbeye doğru teveccüh ettiğimiz zaman, sağ tarafta kalan yan duvarın tamirini yaparken, tamir edenler iki tane ayak görmüşler. "Eyvah! Acaba Resûlullah'ı mı rahatsız ettik?" diye hemen kapatmışlar ve çok üzölmüşler. Sonradan tarih kitaplarını karıştırmışlar. Anlaşılmış ki Hz. Ömer Efendimiz boylu poslu olduğu için sığmamış da, ayağı oraya doğru biraz uzamış... Hz. Ömer'in ayağı olduğu anlaşılmış.

Böyle bir kötölüğü yapmış olsalardı, Allah onları Peygamber Efendimiz'in türbesinde, aynı odada bulunma şerefine erdirmezdi. Benim görüşüme göre; nasip etmezdi. Orada defnedilmek nasip olmuş; bu çok önemli bir şey...

Bir de Hz. Âiş e validemizin rüyası vardır. Hz. Âiş e validemiz bir rüya görmüş. Ebû Bekir Efendimiz de rüya yorumlamayı seviyor, o hususta mahareti ile tanınmış. Babasına;

“Babacığım, bir rüya gördüm. Gökten üç tane ay yere indi, benim hücreme geldiler, toprağa daldılar. Acaba bunun yorumu ne?..” diyor. Hz. Ebû Bekir Efendimiz;

“Kızım! Senin odana üç kişi defnedilecek. Bunlar yeryüzünün en hayırlı insanlarıdır.” diyor.

Peygamber Efendimiz vefat edince de kızına yanaşıyor,

“Kızım, hani sen bir zaman bir rüya görmüştün ya, işte senin üç ayından bir tanesi ve en hayırlısı budur.” diyor.³²

Peygamber Efendimiz oraya gömüldü. İkincisi Ebû Bekir Efendimiz; üçüncüsü Ömer Efendimiz...

Ömer Efendimiz sinirli bir insandı, eli kırbaçlıydı. Belediye reisliği vardı; çarşıya pazara çıkar esnafı kontrol ederdi. Kamçıyı kafasına indirirdi. Ama Allah için yapardı, adaletliydi.

³² Mâlik, “Cenâiz”, 30; İbni Ebî Şeybe, VI, 179, hadis no: 30497; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, XXIII, 47-48, hadis no: 126-127; Hâkim, *Müstedrek*, III, 62-63, hadis no: 4400-4401; IV, 437, hadis no: 8192.

Sevmeyen olabilir, kızan olabilir ama Allah sevdi mi, başkasının hiç önemi yok...

Peygamber Efendimiz'e de bazı konularda, "Yâ Resûlallah, öyle yapmayalım!" demiş ve sonra Hz. Ömer'in itiraz ettiği şekilde vahiy inmiştir.³³ Samimiyetle kanaatini söyleyen bir insandır. Doğruyu sevmek lâzım!..

Burada anlatmak istediğimiz bilimsel bir gerçektir, bir yanlışlığı düzeltmektir. Yunus Emreler'in hiç birisi, Bursalı'sı zâten değildir de birinci Yunus da öyle, Ebû Bekir ve Ömer efendilerimize söven bir insan değildir. Tevellâcı ve teberrâcı değildir. Alevî değildir, Sünnî akîdesindedir. Çok net... Bu şiiri onun için buraya koydum. İki dörtlülüğü daha var:

Âlem fahri Muhammed Mîrâc'a agduğında
Çalap'dan diledüğü ümmetine azıkdur.

Yunus senin aybunu gözlegil ayrugı ko

Kimesnenin aybına sen bakmagıl yazukdur.

³³ Muvafakât-ı Ömer örnekleri için bk. Müslim, "Fedaili's-Sahâbe", 24.

Sonunda da ahlâkî bir şey söylüyor: “Ey Yunus!” diyor kendisine... “Senin ayıbını gözle sen! Kendi ayıbına bak, kendini düzeltmeye çalış!.. Başkasının ayıbını araştırmakla meşgul olma, bırak o işi!.. Kimsenin ayıbına bakma; günahdır.” diyor.

Yazık, Eski Türkçe’de “günah” demektir. Kelimeler bugünkü mânasından farklı mânalarda olabilir. Biz bugün “yazık” deyince, acıyoruz. “Yapma yazıktır, kediye eziyet etme!..” “Kuşa eziyet etme, yazıktır!” diyoruz. Bunu acıma kelimesi olarak kullanıyoruz. “Yazık, vah vah, zavallı adamcağız ölmüş de, çocukları kalmış!” diyoruz. Burada acıma hissi olarak doğru da, Eski Türkçe’de “yazık” günah demektir. Burada günah yok ki; adamcağız zaten ölmüş, yetimler kalmış. “Sen başkasının ayıbına bakma; yazıktır.” dediği, “Günahdır, bakma, sen kendinle meşgul ol!” demektir.

Yunus Emre bir kere, akide olarak ispat etmiş oluyoruz, namazlı niyazlı; sahâbe-i kirâma hürmet eden; âyet-i kerîmeleri bilen bir insandı. Alevî kardeşlerimiz de bu çizgiye gelsinler, bunun başka çaresi yoktur. Çünkü hak budur.

Yunus'un tasavvufî anlayışını ayrıca anlatmak lâzım ama kısaca şöyle anlatalım... Bunu çok kimse bilmez. Bilmedikleri için de Yunus'u anlayamazlar.

Şiirlerini yorumlayan insanlara bakıyorum; tatlı insanlar, güzel insanlar, sevimli insanlar, kendilerini de seviyorum ama Yunus'un şiirini açıklaması doğru değil!.. Yunus'un şiirini anlamamış... Benim anladığım birtakım konular var, noktalar var; açıyorum orayı, anladım mı, anlamamış.

Yunus tasavvuf yönünden;

1. Ahmed-i Yesevî ekolüne bağlıdır.
2. Vahdet-i vücud kanaatine sahiptir.

Tasavvufta vahdet-i vücud vardır. “Mahlukâtın vücudu izâfîdir. Varlık, Allah'ın varlığıdır. Gerisi havadır, boştur, yoktur.” demektir. İnsan vahdet-i vücudu lisedeki edebiyat kitaplarından öğrenemez. Vahdet-i vücud ince bir konudur. İnsan dikkat etmezse ayağı küfre kayar. Kolay anlaşılmaz, ince bir konudur. Kulun kendi varlığını yok bilmesi, Allah'ın varlığının yegâne varlık olduğunu bilmesidir. Yunus bu kanaattedir, vahdet-i vücuda sâliktir.

“Biz şahsen hangi ekoldeyiz?”

Biz vahdet-i şuhûd’a sâlikiz. Bu İmâm-ı Rabbânî Efendimiz’in kanaatidir. “Ben murakabelerimde, halvetimde, tasavvufî çalışmalarında çok çok defalar bütün dikkatimi kullanarak meseleyi tekrar tekrar inceledim; vahdet-i vücud yok, vahdet-i şuhûd var!” diyor.

“Şuhud ne demek?”

Her şey Allah’ın varlığına şahit, bu şahitlerin birliği var; Allah var, O’nun dışında yarattıkları mahlukât var... Muhyiddîn-i Arabî’nin dediği gibi değil, vahdet-i şuhûd var, demiş oluyor.

Yunus Emre Muhyiddîn-i Arabî’nin fikirlerine sahiptir. Bu da normal, anlaşılıyor. Çünkü Muhyiddîn-i Arabî’nin kanaatinin, tasavvufî ekolünün Anadolu’da yayılmasına sebep olan Sadreddîn-i Konevî, Konya’da uzun zaman hizmet etmiş, Malatya’ya vesaireye gitmiştir. Vahdet-i vücud düşüncesini Anadolu’da yerleştiren odur. Daha başka mutasavvıf şairler vardır. Mevlânâ da vahdet-i vücuda müntesiptir.

Bir talebem vardı; Hacı Bayrâm-ı Velî’yi inceledi. Emekli olduktan sonra ona;

“Nasıl; Hacı Bayrâm-ı Velî’yi inceledin mi?” dedim.

“Maalesef Hocam, o da vahdet-i vücudçu...” dedi.

“Maalesef” demeye lüzum yoktur. Vahdet-i vücud, “öyle maalesef” denecek bir inanç değil ama çok dikkatli olmak lâzım!..

İnsanın zaten, şeriatı bilmeden tasavvufa dalması tehlikelidir. Önce muhaddis, müfessir, fakih olur ondan sonra tasavvufî konulara girerse ayağı kaymaz. Onları bilmeden tasavvufî konulara girerse, takliden birisinden duyduğu sözü söyler, çok büyük tehlikelere düşer.

Geçen gün müftü efendi birisinin böyle bir sözünü nakletti. “Ne sen var, ne ben var o zaman...” demiş. Allah’ın yokluğu diye bir şey bahis konusu değil ki!.. Böyle bir şey denir mi?.. Yanlış bir söz...

Onun için şeriatı, Kur’ân-ı Kerîm’i, hadîs-i şerîfi, dinin akaidini iyi bilmediği zaman; bilmeyen sussun, bilmediği konulara girişmesin.

Bazen, tasavvuftan bahseden insanların kitaplarını okuyorum, gülüyorum. Yaşamadıkları için anlamıyorlar. Yaşamadığı için konuyu

bilmiyor, bilmediği için de hariçten gazel okuyor.

Eskiden gazinolar olurmuş. Gazelhâni, sahnesi, hânendesi, sâzendesi olurmuş. İçkiyi içince bazıları da coşar, hariçten gazel atarlarmış. Oraya, “Hariçten gazel atmak yoktur.” diye yazarlarmış.

Kimisi coşup da hariçten gazel atıyor. Öyle değildir. Bu işin şakası, oyunu yoktur. Burada hariçten gazel atmak insanın ayağını kaydırır, cehenneme düşürür. O bakımdan meseleleri yaşamak, onların hâlet-i rûhiyesini anlamak lâzım!..

Vahdet-i vücud insanın seyr-i sülûkunda ve halvetinde sonlara yakın bir duraktır. O duraktan sonra başka duraklar vardır. Kısaca böyle söyleyebilirim. İnsan o durağa gelir... O durak son durak değildir. O duraktan daha ötedeki duraklara geldiği zaman insan-ı kâmil olur.

Yunus Emre’ye göre insanlar dört sınıftır. Tabii kâfirler de var... Kâfirleri hiç nazar-ı dikkate almıyor.

أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ

Ülâike ke'l'en'âmi bel hüm edal.

“Onlar hayvanlar gibidir, onlardan da şaşkıncıdır.”³⁴ Hayvanlardan daha şaşkıncıdır, kâfir olduğu için...”

Hacı Bektâş-ı Velî de *Makâlât*'ında bunu yazıyor. Gayrimüslimleri, Allah'ın varlığını birliğini anlayamamış oldukları için sıralamaya almıyor, kayıt dahi etmiyor.

Mü'minler vardır. Mü'minler dört sınıftır:

1. Ehl-i şariat
2. Ehl-i tarîkat
3. Ehl-i mârifet
4. Ehl-i hakîkat.

Şimdi bu sıralamayı da kimse bilmiyor. kimisi mârifeti öne alıyor, kimisi hakîkati öne alıyor. Ama Yunus'un ekolünde sıralama böyledir. Şariat kavmi, tarikat kavmi, mârifet kavmi... Şariat ilkokuldur diyelim, tarikat, ortaokul ve lisedir, mârifet üniversitedir,

³⁴ 7/A'râf, 179.

hakikat da üstatlıktır; her şeyi bitirip, ihtisas yapıp da en yüksek pâyeye ulaşmış olmaktadır.

Yunus'un şiirlerinde geçen şeriat, tarikat, mârifet kelimeleri bu mânaya kullanılır. Danişmend, fakih, sofî kelimelerini kullanır; bu tasnife göre kullanır. Muhib kelimesini kullanır; "âşık" demektir. Bazen de "Âşık Yunus" diye söyler. "Muhib" diye de söyler. İşte en yüksek olan da budur. Onun için kendisi de aşkı en ön plana almıştır.

Yunus'un felsefesi, Mevlânâ'nın zihniyetiyle aynıdır. İkisi de tasavvufî mertebelerin sıralanışında, en yüksek makamı aşk makamı olarak görmüşlerdir. Yunus bunu açıkça söylüyor:

Âşık öldü diyü sala verilir,

Ölen hayvan durur âşıklar ölmez!³⁵

Âşığın öleceğini bile kabul etmiyor. "Âşık hiç ölür mü?" diyor. Hakikaten ölmemiştir. Bak, hâlâ konuşuyoruz, Yunus aramızda yaşıyor.

³⁵ *Yunus Emre Dîvânı*, II, 168.

Yunus aşktan söz etmiştir. Baştan sona divanının yüzde sekseni, doksanı aşk üzerinedir. Mevlânâ da öyledir. Mevlânâ da biliyorsunuz Mesnevî'ye;

از بشنو از نی چون حکایت می کند

جدایی ها شکایت می کند

Bişnev ez ney çün hikayet mî kuned

Ez cüdayîhâ şikayet mî kuned.

“Dinle neyden kim hikayet eyliyor; ayrılıklardan şikayet eyliyor.” diye başlıyor. Neyin bu yanık sedâsının özüne, vatan-ı aslîsine hasreti sebebiyle olduğunu sembolik olarak söylüyor. Sonra da yapıştırıyor söyleyeceği sözü;

هر که آتش است این بانگ نای و نیست باد

این آتش ندارد نیست باد

Âteşest îñ bang nây u nîst bâd

Her ki îñ âteş nedâred nîst bâd.

“Bu neyin içindeki ateştir; üfürük değildir, yel değildir, ateştir. Kimin içinde bu ateş yoksa, yok olsun be!.. Adam mı o?..” diyor, beddua ediyor. “İçinde bu aşk ateşi olmayan

yok olsun!” diyor. Yunus da, Mevlânâ da, Hacı Bektâş-ı Velî de öyledir. O da aynı makamdan bahsediyor.

Yunus’a göre, tasavvuf çok kıymetli bir ilimdir. Erenler en yüksek insanlardır. “Eve Dervişler Geldi” diye bir şiiri vardır. Eve dervişler geldi diye düğün bayram ediyor, şiir yazmış, gazel yazmış, sevgisini heyecanını ifade eden ilahi yazmış. Erenler en yüksek insanlardır.

Evliyâya uğramaz ise yolun,

Göçtü kervan, kaldın dağlar başında!..³⁶

der Yunus... Onun erenlere saygısının bir iki misalini vereyim:

Erenlerin nazarı toprağı gevher eyler

Erenler kademinde toprak olasım gelir.³⁷

Erenlerin ayağının toprağı olmak istiyorum, diyor.

Dervişliğe methiyeleri çoktur. Mârifetullah yolu, aşkullah, muhabbetullah götüren

³⁶ Bk. *Yûnus Emre Dîvânı*, IV, 225.

³⁷ *Yûnus Emre Dîvânı*, II, 97.

eğitim yolu olduğu için dervişlik çok kıymetlidir, Yunus’a göre... Dervişlik, Farsça’da “fakirlik” demektir. Türkçe’de buna “miskinlik” de diyor Yunus... “Miskin Yunus” dediği “Derviş Yunus” demektir. Yoksa Yunus miskin değildir, civa gibi bir insandır.

Bu dervişlik durağı bir acaib durakdur

Derviş olan kişiye evvel dirlik gerekdür.

Bestelenmiş bir ilahidir bu da...

Çün anda dirlik ola Hakk’ıla birlik ola...

Varlığı elden koyup ere kulluk gerekdür.³⁸

“Bu dervişlik bir acayip yoldur. Derviş olan kişiye evvelâ dirilik, hayat, yaşam gerek...” Yani, adam ölmüş olmayacak. İtiyorsun, kakıyorsun, çimdikliyorsun, çivi batırıyorsun, iğne batırıyorsun; kıpırdamıyor. Ölmüş... Tamam, derviş olamaz! Çünkü hayat yok... Evvelâ dirlik olacak, canlı olacak bir kere...

³⁸ *Yûnus Emre Dîvânı*, II, 140.

İkincisi, Eğer dervifş olacak kimsede bir hayat varsa Şeyhe teslim olacak. Erene, evliyâya iyi hizmet edecek, varlığını benliğini koyacak ki terakkî edebilsin.

Eğer bir insanda varlık varsa?.. Varlık kibridir, gururudur, ilmidir, parasıdır, mevkiidir, makamıdır...

Mevlânâ'nın karşısına zamanın beylerinden bir bey gelmiş. Mevlânâ hiç konuşmamış. Başı eğik, elleri cübbesinin yeminde durmuş. Karşısındaki bey, sultan, mevki makam sahibi insan; hiç iltifat etmiyor. Adam durmuş durmuş, terlemiş, kızarmış, bozarmış,

“Efendim bana bir nasihat etseniz!” demiş.

O da ne kadar zalim olsa yine iyi insan ki Mevlânâ'yı ziyaret ediyor, bir de nasihat istiyor.

“Evladım, sana ben ne diyeyim? Seni Rahman sultan eylemiş, sen Őeytana kulluk ediyorsun!..” Rahman'a kulluk edecekken, Őeytana uyuyuyorsun; olur mu böyle Şey?.. “Bunlara Őefkat eyle, hizmet eyle diye halkı sana ısmar-

lamış, havale etmiş; sen onlara zulmediyorsun. Ben sana ne diyeyim?” diye adamcağıza öyle ağır sözler söylemiş ki adam hüngür hüngür ağlamış.

Cesarete bak!.. Kimseye eyvallahı yok, hak sözü gümbür gümbür söylüyor.

Varlığı elden koyacak, mevki düşünmeyecek, makam düşünmeyecek, zengin olduğunu düşünmeyecek.

Zenginin yürüyüşü bile başkadır. Elini cebine koyar. Yürüyüşünden anlarsın ki bu adam zengindir. Dükkâna girişinden, fiyatı soruşundan belli olur. Şöyle ezile büzüle, “Bunun fiyatı kaç acaba?...” filan derse; fakir, adamın parası yok, tezgâhtardan korkuyor. Ötekisi “Bunun parası kaç?..” der, “Beğenmedim!” der. Kırk tanesine bakar, özür dilemeden, pa-buçların hepsi meydanda, çıkar gider. Hiçbirisini almaz. Zengin...

Zenginin hâlet-i rûhiyesi, mevki makam sahibinin hâlet-i rûhiyesi...

Bir de ilim insana benlik verir. “Ben ki söyleyim, böyleyim...” diye düşünür, o da benlik verir. Bunların hepsini koyacak. Varlığın

elden koyup, “çâr terk” dediğimiz terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk edecek, ere hizmet edecek. Bir kere şu eğitimi bir tamamlayacak!..

Hani, Üftâde hazretlerine Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî hazretleri ne demiş?

“Efendim ne olur beni derviş al, kabul et!..”

“Evladım sen yapamazsın, kadılığa devam et! Bizim işimiz zordur.”

“Efendim ne olur... Tamam, yapmaya söz veriyorum, dervişiniz olayım!..”

“E peki, o zaman Bursa'nın sokaklarında ciğer sat bakalım!..”

Eskiden ciğer nasıl satılıyor? Böyle camekân mı var?.. Belediyenin istediği şartlara uygun satış yerleri mi var?.. Yok... Sopaya ciğerler takılıyor, arkadan kediler miyav miyav geliyor... Adamın sırtında ciğer sopası... Sokaklarda bağıyor. İsteyene ciğeri yarım okka, bir okka kesip veriyor.

Bursa'nın kadısı, konağı olan, ilmi irfanı olan Aziz Mahmûd-ı Hüdâyî'ye ne diyor şeyhi?..

“Ciğer sat evladım!”

Nefsi ezilsin diye...

Satmış. Çok güzel hizmet etmiş, çok güzel tevâzu göstermiş. İş bittikten sonra,

“Evladım, aferin! Bu eğitimi başardın. Hadi bakalım seni İstanbul’a vazifeli gönderiyorum. Umarım ki sultanlar atının dizgininden tutar, önünden yaya yürür.” demiş.

Ve yürümüştür... Sultan I. Ahmed dervişi olmuştur. Atının dizginini tutmuş ve önünden yürümüştür. Allah evliyâsına evvelden de sonrasını gösteriyor.

Kulluk eyle erene şarkdan garbı görene!..

Senden haber sorana key miskinlik gerektür.

“Şeyhe hizmet et ki o şarkı ve garbı görür.” diyor.

Bak, Üftâde Hazretleri Bursa’da iken, İstanbul’da ilerde olacak hadiseleri kerâmet olarak haber vermiş.

Çok mütevâzi olacaksın, miskin olacaksın... Öyle kibirli olmayacaksın.

Miskin olagör bari benlikden ırak yüri

Gönlünde benlik olan dervişlikten ırak-
dur.

Eğer mütevâzi olamazsan, içinde benlik
varsa, o zaman dervişlikten ırak olursun.

Hak ere benim didi varlığın erde kodu

Erenlerün himmeti yerden göğe direkdür.

Yine ereni, şeyhi methediyor.

Bu dervişlik beratın okımadı müftiler

Kim ne biliser bunu bir acâyib varakdur.

Varak, “defter, yaprak” demektir. “Bu
ilmi kadılar, müftüler okumadı. Bu bir acayip
ilimdir, acayip yapraktır. Bunu bilmezler.” di-
yor.

Gerçekten öyledir. İlâhiyat fakültesi pro-
fesörü olarak ilâhiyat hocalarını tanırım, Diya-
net’ten müftüler, Diyanet İşleri Başkanları ta-
nırım; tasavvufî terbiye başka şeydir. İlâhiyat-
larda okunmuyor, İmam-Hatiplerde okunmu-
yor. İnsan alırsa alıyor, almazsa adam olamı-
yor.

Ey Yunus ârifisen anladum bildüm deme

Tut miskinlik eteğın âhir sana gerekdür!³⁹

“Ey Yunus! Bildim filan diye, kibir gurur satma; miskinlik, mütevâzilik tarafını tut! Sana gerek olan budur.” Çünkü Allah mütevâzi kullarını sever.

Yunus’a göre dânişmend, ilim öğrenen, henüz daha hamdır. Fakih, “h” harfi düşmüş-tür fakı derler, fıkıh bilen insan demektir. Sonra sûfî, tarikat erbabı... Girmiş tarikata ama girmek bitirmek demek değil ki... Nerede okuyorsun?.. Falanca fakültede... Daha bitir-memiş, dur bakalım!... Ön kapıdan mı, arka kapıdan mı çıkacak; diplomayı hangi derece-den alacak, ne olacak belli değil... Zaman za-man... “Ey sûfî, sen şöyle diyorsun, böyle di-yorsun...” diye ona da çatar Yunus’umuz...

Sevdiği insanlar arif, irfan ehli, mârifet ehli insanlardır. Tevâzuya çok önem verir, ahlâk-ı hamîdeye çok değer verir. Şiirlerinde, “İnsanın ahlâkı güzel olmadıktan, sağı solu yı-kıp yaktıktan, kalp kırdıktan sonra kıymeti ol-maz!” der.

³⁹ *Yûnus Emre Dîvânı*, II, 141.

Ve en yüksek makam da, âşıklık makamıdır. Âşık müşahede makamına erdiği için âşiktir. Allahu Teâlâ hazretlerini müşahede zevkine, makamına, rütbesine ulaşmış olduğu için o güzelliğin karşısında mesttir. Gözü ne cennet görür, ne hûrî görür, ne başka mevkî makam görür. O aşk ile her yaptığı işi Allah rızası için yapar. Dâimâ Allah'ın rızasını gözetir.

Söylediği sözler doğrudur, katılıyorum. Şeriatın ahkâmı konusunda titizliğini vurgulamak isterim.

Allahu Teâlâ hazretleri bizi ulûm-u şer'iyeye, dinî bilgilere kuvvetli bir şekilde âşinâ eylesin... Dinini bilen müslümanlar olalım; bir...

Tasavvufî terbiye dediğimiz iç eğitimi, vicdan eğitimi, nefis terbiyesi işlemini görmüş olalım!.. Sivriliklerden, sertliklerden, çirkinliklerden, ahlâkî zaafardan içimizi yıkamış, temizlemiş olalım; iki...

Allahu Teâlâ hazretleri bize mârifetini ih-san eylesin... İrfan ehli eylesin... Gözümüze müşahedeyi nasip eylesin, gönlümüze aşkını, muhabbetini ih-san eylesin... Sevdiği razı olduğu kullar olarak, onu seven kullar olarak,

her yaptığı işi Allah aşkına yaparak yaşamayı nasip eylesin... Huzuruna da sevdiği razı olduğu bir kul olarak varmayı nasip eylesin...

Bizim örfümüz böyle, bir insana bir şey söylediğimiz zaman ne diyoruz:

“Allah aşkına yapma!..”

O zaman o da, elinde bıçak varsa bırakıyor. “Allah aşkına!” dediği için akar sular duruyor, kesiliyor her şey... “Allah aşkına yapma!” deyince işler bitiyor.

Her yaptığı işi Allah aşkına yapmayı, Allah bizlere de nasip eylesin...

es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN
26 Cemâziye'l-Evvel 1415 /
30.10.1994
İzmir

[Bütün KONFERANSLAR'a PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

